

Syömishäiriödiskurssit suomalaisissa uutis- ja ajankohtaisjutuissa

Kiira Suoranta

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Amk-opinnäytetyö

2022

Medianomin tutkinto

Tiivistelmä

Tekijä

Kiira Suoranta

Tutkinto

Medianomi

Opinnäytetyön nimi

Syömishäiriödiskurssit suomalaisissa uutis- ja ajankohtaisjutuissa

Sivu- ja liitesivumäärä

35+1

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan suomalaisissa uutis- ja ajankohtaisjutuissa esiintyviä syömishäiriödiskursseja. Tutkimuksessa on analysoitu puolen vuoden seurantajakson ajalta kerättyjä artikkeleita. Artikkelit on julkaistu Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Ylen verkkosivuilla ja niitä on yhteensä kahdeksan. Aineisto on kerätty hakemalla medioiden verkkosivuilta hakusanalla *syömishäiriö* ja karsimalla pois kaikki ne jutut, joissa syömishäiriö ei ole keskeisenä aiheena. Tutkimus keskittyy nimenomaan uutis- ja ajankohtaisjuttuihin, joiden aineistosta on karsittu pois esimerkiksi kolumnit sekä pää- ja mielipidekirjoitukset.

Tutkimus toteutettiin diskurssianalyysin keinoin, ja sen tavoitteena oli erotella kootusta aineistosta siinä toistuvia syömishäiriöitä tai niitä sairastavia henkilöitä koskevia diskursseja. Diskursseilla tarkoitetaan kielenkäytön tapoja, jotka vaihtelevat tilanteesta riippuen ja joiden avulla ympäröivää sosiaalista todellisuutta hahmotetaan ja rakennetaan. Tutkimuksen ytimessä on siis kysymys siitä, miten ja millaisin sanavalinnoin syömishäiriöistä aineistoksi valikoituneissa artikkeleissa puhutaan.

Diskurssianalyysin voi jaotella kolmeen koulukuntaan: angloamerikkalaiseen eli brittiläiseen, ranskalaiseen ja saksalaiseen traditioon. Brittiläisessä traditiossa, josta myös suomalainen diskurssien tutkimus on saanut vaikutteita ja johon tässä tutkimuksessa nojaututaan, diskursseja tutkitaan kielenkäytön näkökulmasta. Brittiläinen traditio pyrkii kuvaamaan ihmisten välistä keskustelua ja sen kautta selittämään, millaiset normit ohjailevat ihmisten välistä vuorovaikutusta.

Tutkimusaineistosta nousi esiin kolme diskurssia: auktoriteettien vastuun diskurssi, selviytymisen diskurssi sekä tieteellinen diskurssi. Auktoriteettien vastuun diskurssi korostaa auktoriteettien, esimerkiksi päättäjien, terveydenhuollon asiantuntijoita tai urheiluseurojen valmentajien, vastuuta syömishäiriökeskustelussa sekä sairauksien ennaltaehkäisemisessä, havaitsemisessa ja hoidossa. Selviytymisen diskurssi keskittyy sairauden selättämiseen ja niin sanottuihin selviytymistarinoihin, joiden keskiössä ovat omilla valinnoillaan aktiivisesti omaan hyvinvointiinsa vaikuttavat sankaripotilaat. Tieteellinen diskurssi käsittelee syömishäiriöitä ja niiden taustoja nimenomaan asiantuntijan, ei yksilön tai kokijan, kautta. Haastateltavina on asiantuntijoita, eivätkä jutut henkilöidy tiettyyn ihmiseen.

Lopputuloksena voidaan todeta, että aineistosta löytyneiden diskurssien perusteella syömishäiriöuutisointi vaikuttaa elävän terveysjournalismin ja tabloidisaation seurausten ristipaineessa, faktapohjaisen tiedonvälityksen ja viihteellisyyden välillä tasapainoillen: toisaalta uutisoinnissa näkyy terveysjournalismin ominainen auktoriteettiä ja faktoissa pitäytyminen, toisaalta taas tabloidisaation mukanaan tuoma viihteellisyys ja henkilötarinoiden nostaminen asiantuntijalausuntojen yläpuolelle lukijoiden kiinnostuksen säilyttämiseksi.

Asiasanat

Representaatio, diskurssianalyysi, terveysjournalismi, syömishäiriö

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tietoperusta	4
2.1	Representaatio	4
2.2	Diskurssit	4
2.3	Syömishäiriöt	6
2.3.1	Syömishäiriöt ja media	8
2.3.2	Syömishäiriöistä uutisointia koskevat suositukset	10
2.4	Journalismi	11
2.4.1	Journalismin diskursiiviset käytännöt	12
2.4.2	Medioituminen ja terveystjournalismi	12
3	Tutkimusmenetelmä	15
3.1	Aineiston keruu	15
3.2	Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä	16
3.3	Diskurssianalyysin vaiheet	19
4	Aineiston analyysi ja diskurssit	22
4.1	Aineiston läpikäynti	22
4.2	Auktoriteettien vastuun diskurssi	23
4.3	Selviytymisen diskurssi	24
4.4	Tieteellinen diskurssi	26
5	Johtopäätökset	28
5.1	Pohdinta	29
5.2	Oma oppiminen	30
	Lähteet	32
	Liitteet	36

1 Johdanto

Puhuttu ja kirjoitettu kieli eivät vain kuvaa ympäröivää maailmaa, vaan myös luovat merkityksiä sekä järjestelevät ja rakentavat sosiaalista todellisuutta, jossa elämme (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26). Kielen merkitykset syntyvät puhujan ja kuulijan, lukijan ja kirjoittajan, kielen ja kontekstin välisessä vuorovaikutuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 38). Kieli ei siis koskaan ole ”vain kieltä”, vaan sitä käyttäessämme muodostamme käsityksiä maailmasta, luomme ja ylläpidämme arvoja ja asenteita sekä luomme ihmisten välisiä valtasuhteita (Heikkinen 2020, alaluku Johdannoksi).

Jokaisen journalistisen jutun luomisprosessiin liittyy valintoja siitä, mitä nostetaan esille ja mitä jätetään sanomatta tai näyttämättä. Mediaesitykset eivät ole suoria otteita todellisuudesta, vaan representaatioita, eli ne esittävät kohteenaan olevaa asiaa tai ilmiötä uudelleen sanojen, äänten tai kuvien keinoin. Representaatio esittää kohteensa aina jostain tietyistä näkökulmista käsin. Tehdessään valintoja siitä, millaisin sanoin ja kuvin ja mistä näkökulmasta toimittaja jutussa asioita kuvailee, liittyy hän samalla uutisaiheen osaksi laajempia yhteiskunnallisia puhe- ja ilmaisutapoja, eli diskursseja. (Seppänen & Väliaverron 2012, 90; Kuutti 2012, 162.) Kutakin kielenkäytön tilannetta kehystävät aikaisemmat tilanteet ja niihin kytkeytyvät vakiintuneet normit, rutiinit ja arvot sekä kielenkäyttäjien sosiaaliset käytänteet ja rakenteet. Koska kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, on sillä aina seurauksia. Kieltä käyttäessämme luomme tietoa, solmimme suhteita, muutamme vallitsevia käytänteitä ja käytämme valtaa ja siksi kielellisillä valinnoilla on väliä (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 14; 20–23).

Diskurssintutkimus lähestyy kieltä sosiaalisena toimintana. Tutkimuksen keskiössä on se, miten, mitä ja kenen toimesta jotain sanotaan tai kirjoitetaan ja missä tilanteissa näin tapahtuu, mitä on valittu ja mitä jätetty valitsematta, ja se, millainen kuva maailmasta, sen ilmiöistä ja toimijoista rakentuu näiden valintojen seurauksena. Diskurssintutkimuksen näkökulmasta sanoilla ja ilmauksilla ei ole pysyviä merkityksiä, vaan merkitykset syntyvät tilannekohtaisesti ja elävät ja kehittyvät koko ajan. Jokainen kielenkäytön tilanne on täynnä mahdollisuuksia tehdä merkittäviä valintoja, jotka vaikuttavat siihen, miten maailmaa tarkastelemme. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 13–14,95, 99.)

Tämänhetkisen tiedon mukaan Suomessa noin 17,9 prosenttia naisista ja 2,4 prosenttia miehistä kärsii syömishäiriöstä varhaisaikuisuuteen mennessä (Silén & Soininen 2020). Syömishäiriöiden syitä ei tunneta tarkkaan, mutta biologisten ja psykologisten tekijöiden lisäksi myös kulttuurisidonnaisia seikkoja, kuten laihuutta ihannoivaa ympäristöä, pidetään yhtenä mahdollisena syömishäiriötä laukaisevana tekijänä ja antropologit ovat todenneet länsimaisen median selvästi kytkeytyvän syömishäiriöoireiluun (Käypä hoito 2014; Keski-

Rahkonen, Charpentier & Viljanen 2010, 30). Samalla, kun medioiden läsnäolo ja niiden merkitys ihmisten arjessa ja yhteiskunnassa ovat lisääntyneet, ovat myös mediassa esitettävät terveys- ja sairauskuvastot monipuolistuneet. Media ja journalismi eivät enää pelkäävät välitä tietoa terveydestä ja sairauksista, vaan ovat ”osa niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia käytäntöjä, joissa ihmisen olemisen tiloja määritellään terveydeksi, sairaudeksi tai joksikin siltä väliltä”. Media ja journalismi ovat siis mukana piirtämässä terveyden ja sairauden rajoja siinä missä esimerkiksi lääkärit, muut terveydenhuollon ammattilaiset, potilaat, asiakkaat, poliitikot, viranomaiset ja terveysorganisaatiotkin. Kun rajaviivoja laatimassa on näin monta eri tahoja, on käynnissä jatkuva valtakamppailu siitä, mikä milloinkin määritellään terveydeksi tai sairaudeksi. (Torkkola 2014, alaluvussa Terveysviestintä.)

Tutkijoiden mukaan syömishäiriöt kuvataan mediassa usein turhan yksinkertaistetusti ja sensaationhakuisesti (MacLean ym. 2015). Erot todellisen taudinkuvan ja mediassa esitettyjen representaatioiden välillä vaikuttavat merkittävästi ihmisten mielikuviin syömishäiriöistä. Yksilön käsitys omasta terveydestään ja hoidontarpeestaan rakentuu ainakin osittain ympäröivän yhteiskunnan kautta. Valtaosa ihmisistä esimerkiksi aliarvioi alakanttiin syömishäiriöiden vakavuuden ja sen, kuinka nopeasti niistä on mahdollista toipua. Samaan aikaan sairastuneen henkilön lähipiiri, jonka mielikuva syömishäiriöistä saattaa olla merkittävästi median muovaama, ei välttämättä osaa tunnistaa sairauden oireita varhaisessa vaiheessa, jos sairastunut henkilö ei vastaa median esittämiä stereotypioita. Terveydenhuollon asiantuntijoiden ja muun väestön eriävä suhtautuminen syömishäiriöihin voivat haitata syömishäiriöiden ennaltaehkäisy-, hoito- ja toipumistavoitteita. Yksilöllinen mielikuva syömishäiriöistä voi myös lisätä sairastuneiden kokemaa häpeää ja nostaa kynnyksen hoitoon hakeutumiselle. Tutkijoiden mukaan uutismedialla on merkittävä rooli tällaisten virheellisten mielikuvien rakentamisessa. (O’Hara, S., Clegg Smith, K. 2007.)

Sillä, miten ja millaisin sanavalinnoin syömishäiriöistä, kuten muistakin mielenterveysongelmista, journalismissa kirjoitetaan, on siis väliä. Useilla syömishäiriöliitoilla, mukaan lukien suomalainen Syömishäiriöliitto (SYLI), on verkkosivuillaan ohjeet medialle. Niissä käsitellään sitä, miten tällaisista aiheista tulisi uutisoida siten, etteivät jutut altista syömishäiriöajattelulle tai vahvista syömishäiriöihin tai niitä sairastaviin ihmisiin liittyviä haitallisia stereotypioita. Ajattelematon uutisointi voi pahimmillaan levittää väärää tai vanhentunutta tietoa, romantisoida vakavia sairauksia tai kannustaa etenkin nuoria lukijoita syömishäiriöajatteluun ja haitallisten käytösmallien kokeilemiseen, joten mahdollisimman todenmukaiseen ja kunnioittavaan uutisointiin pyrkiminen on tärkeää.

Median suhdetta esimerkiksi ulkonäköpaineisiin on tutkittu jonkin verran, mutta valtaosa tutkimuksista kattaa journalististen sisältöjen lisäksi myös muun mediasisällön, kuten tele-

visiosarjat ja elokuvat. Haluan opinnäytetyölläni tarjota katsauksen siihen, millaisia syömishäiriödiskursseja suomalaisista uutis- ja ajankohtaisjutuissa esiintyi touko-lokakuussa 2021. Toteutan opinnäytetyöni laadullisen tutkimuksen keinoin ja tutkimusmenetelmänäni on diskurssianalyysi. Toivon, että opinnäytetyöni herättää ajatuksia tiensä sen äärelle löytävissä toimittajissa ja toimittajaopiskelijoissa.

2 Tietoperusta

Tässä luvussa avaan opinnäytetyöhöni keskeisesti liittyviä käsitteitä, representaatiota ja diskurssia, sekä kerron tarkemmin terveystjournalismista sekä syömishäiriöistä ja niiden suhteesta mediaan.

2.1 Representaatio

Representaatio on lainasana, jolle ei suomen kielessä ole vakiintunutta käännettä. Kontekstista riippuen se voi tarkoittaa jonkin asian edustamista, kuvaamista, esittämistä, havainnollistamista tai epäsuoraa, välineellistä ilmentämistä (Knuutila & Lehtinen 2010, 10). Monista merkityksistään huolimatta suomen kielessä representaation käsitteellä viitataan useimmiten, kuten englanninkielisen sanan *re-*etuliitekin osoittaa, nimenomaan jonkin asian uudelleen esittämiseen sanojen, äänten tai kuvien keinoin (Seppänen & Väliverronen 2012, 92–95).

Representaatio ei ole kohteensa suoraa esittämistä, vaan sen esille tuomista valmiiksi määritellystä näkökulmasta ja tietystä kontekstista käsin, ”jonkin esittämistä jonain”. Representaatioihin liittyy aina valintoja näkökulmista sekä siitä, mitä näytetään ja mitä jätetään näyttämättä, ja suurin osa mediasisällöistä onkin juuri representaatioita, ei niinkään suoria otteita todellisuudesta. (Kuutti 2012, 162.) Tätä mediasisältöjen luomiseen liittyvää valintojen ja muokkauksen prosessia kutsutaan kehystämiseksi. Kehystämällä viitataan erilaisiin kielellisiin, visuaalisiin ja äänellisiin keinoihin, joiden avulla asiasta, ilmiöstä, tapahtumasta tai henkilöstä rakennetaan tietynlainen kuva. Kehystäminen on myös tapa asettaa esitettävä asia kontekstiin eli asiayhteyteen. Sana juontaa juurensa sosiologiasta, ja mediatutkimukseen sitä sovelsi ensimmäisten joukossa tutkija Gaye Tuchman. Hänen mukaansa toimittajilla on monenlaisia vakiintuneita rutiineja, joiden pohjalta he tekevät työssään tarvittavia nopeita päätöksiä esimerkiksi aiheiden ja haastateltavien valintoihin sekä näkökulmien rajaamiseen liittyen. Nämä alitajuiset rutiinit, kehykset, tehostavat ja nopeuttavat toimittajan työtä, mutta voivat samalla yksipuolistaa tiettyjen aiheiden representointia. (Seppänen & Väliverronen 2012, 97–98.)

2.2 Diskurssit

”Kieli ei ole ”*vain kieltä*”, vaikka näin usein kuulee sanottavan. Kielellä ja kielessä muodostetaan käsityksiä maailmasta, ylläpidetään arvoja ja asenteita sekä luodaan ihmisten välistä vuorovaikutusta ja valtasuhteita” (Heikkinen 2020, alaluku Johdanto).

Representaatioon liittyy läheisesti diskurssin käsite. Diskurssit ovat ”representaatioita laajempia, suhteellisen vakiintuneita ajattelu- ja ilmaisutapoja, jotka liittyvät erilaisten yhteiskunnan instituutioiden toimintaan”, eli tietyn asian tai ilmiön ympärille rakentuneita tapoja puhua ja keskustella niistä, ja niillä viitataan useimmiten, joskaan ei aina, puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Diskurssit eivät ole pysyviä, vaan ajasta ja paikasta riippuvaisia kielenkäytön tapoja, jotka ohjaavat käyttäjänsä ja vaikuttavat tämän luomiin representaatioihin. (Seppänen & Väliaverronen, 2012 103–105; Kuutti 2012, 26.) Kukin diskurssi kuvaa maailmaa hieman eri näkökulmasta, eli diskursiivisesta viitekehyksestä, käsin: esimerkiksi yksi ja sama ihminen voidaan merkityksellistää äidiksi, naiseksi, akateemiseksi, aikuiseksi, musiikin harrastajaksi, keskustalaiseksi, valkoihoiseksi, maalaiseksi tai raittiiksi. Sosiaalinen todellisuutemme hahmottuu tällaisten useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien kenttänä. (Valtonen 1998, 97–98; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 32.)

Kuva 1: Diskurssin käsite (mukaillen Pietikäinen & Mäntynen 2019, 28)

Puhuttu ja kirjoitettu kieli eivät vain kuvaa ympäröivää maailmaa, vaan myös luovat merkityksiä sekä järjestelvät ja rakentavat sosiaalista todellisuutta, jossa elämme (Jokinen ym. 2016, 26). Kielen merkitykset syntyvät puhujan ja kuulijan, lukijan ja kirjoittajan sekä kielen ja kontekstin välisessä vuorovaikutuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 38). Kielen käyttö on siis kohteensa konstruoimista eli merkityksellistämistä. Kielenkäytössä asioiden merkitysten ajatellaan muodostuvan suhteessa toisiinsa: puhutaan merkityssysteemeistä. Esimerkiksi eri värien nimitysten merkitykset muodostuvat suhteessa toisiin väreihin. Punainen ei ole punainen, koska jokin tietty esinekin on, vaan koska se on selkeästi erilainen suhteessa vaikkapa siniseen väriin. Tällaiset merkityseroihin pohjautuvat asioiden jaottelut ovat jatkuvasti läsnä arjessamme ja jäsenämme sosiaalista todellisuuttamme niiden kautta. Puhumme esimerkiksi assistenteista ja professoreista, alemmasta ja ylemmästä sosiaaliluokasta sekä teollisuus- ja kehitysmaista. Tällaiset merkityssysteemit eivät synny

tyhjiössä tai sattumanvaraisesti, vaan ne muodostuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä. (Jokinen ym. 2016, 26–32.) Diskursseihin liittyy myös erilaisia, esimerkiksi sukupuoleen liittyviä, valtasuhteita (Seppänen & Väliverronen, 2012, 105). Tämä näkyy esimerkiksi sanoissa, jotka eivät päällisin puolin ole sukupuolittuneita, mutta joihin kuitenkin liittyy niin sanottu piilosukupuoli. Tällaisia ovat vaikkapa sairaanhoitajan ja vangin kaltaiset sanat, jotka ovat sekä kieliopillisesti että merkitykseltään periaatteessa sukupuolineutraaleja, mutta jotka silti tuntuvat viittaavan joko naiseen tai mieheen, eli ovat piilofemiinisiä tai maskuliinisiä. (Engelberg, M. 2019, 18.) Esimerkiksi Ruotsissa ja englanninkielisillä alueilla on enenevässä määrin otettu sukupuolittuneiden pronominien *han* ja *hon* sekä *he* ja *she* rinnalle käyttöön sukupuolineutraalit *hen* ja *they*. Päätöksiä on syytetty turhasta poliittisesta korrektiudesta, mutta kielen mittakaavassa nämä melko pieniltä tuntuvat muutokset ovat oikeastaan todella tärkeitä: kieltä käyttämällä luomme ja muokkaamme sitä todellisuutta, jossa elämme. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 39.)

Diskurssien tutkimus on ”monitieteinen, jatkuvasti kehittyvä ja liikkeessä oleva tieteenala, joka tarkastelee kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan välistä suhdetta” (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 9). Sen lähtöoletta on, ettei yhtä yksiselitteistä totuutta ole olemassa, vaan saman asian tai ilmiön voi tehdä tietäväksi monin eri keinoin, tilanteesta riippuen, ja tutkijoita kiinnostaa juuri se, millaisia seurauksia tällaisilla kielellisillä valinnoilla on esimerkiksi sosiaalisen todellisuutemme kannalta (Jokinen ym. 2016, 232.) Kerron diskurssintutkimuksen teoriasta tarkemmin alaluvussa 3.2.

2.3 Syömishäiriöt

Syömishäiriöt ovat mielenterveyden häiriöitä, joihin liittyy poikkeavan syömiskäyttäytymisen lisäksi psyykkisen, fyysisen tai sosiaalisen toimintakyvyn häiriintyminen. Syömishäiriöitä sairastaa Suomessa tilastojen mukaan noin muutama prosentti väestöstä. Helsingin yliopiston vuonna 2020 julkaistun tutkimuksen mukaan syömishäiriöt ovat kuitenkin luultua yleisempiä: tutkimuksen mukaan 17,9 prosenttia naisista ja 2,4 prosenttia miehistä oli kärsinyt syömishäiriöstä varhaisaikuisuuteen mennessä. (Käypä hoito 2014; Silén & Soininen 2020.)

Tilastollisesti syömishäiriötä sairastava henkilö on todennäköisimmin 12–24-vuotias nainen, mutta sairaus koskettaa kaikkia iästä ja sukupuoli-identiteetistä riippumatta. Miesten syömishäiriöiden diagnosointia vaikeuttaa se, että miehet hakeutuvat naisia harvemmin hoidon piiriin ja sairaus saattaa heillä ilmentyä eri tavoin, kuin naisilla (Käypä hoito 2014). Laihduttamisen ohella miesten syömishäiriöoireiluun on todettu usein liittyvän myös joskus äärimmäisenkin lihaksikkuuden tavoittelu. Ensimmäiset miesten tyytymättömyyttä lihaksis-

toonsa käsittelevät tutkimukset julkaistiin Yhdysvalloissa 1990-luvulla. Silloinen tutkimusaineisto koostui lähinnä kehonrakentajista, ja aluksi tutkijat viittasivat ilmiöön käänteisano-reksiana (reverse anorexia) tai bigoreksiana (bigorexia). Myöhemmin termiksi vakiintui lihasdysmorfia (muscle dysmorphia), ja nykyään se on psykiatriseen tautiluokitukseen kuuluvan dysmorfisen ruumiinkuvahäiriön eräs alamuoto. Tästä huolimatta miesten ja poikien syömishäiriöt tunnustetaan terveydenhuollossa edelleen huonosti eikä sairauksia osata usein edes epäillä. (Raevuori & Keski-Rahkonen 2007.)

Tunnetuimmat syömishäiriöt ovat laihuushäiriö (anorexia nervosa) ja ahmimishäiriö (bulimia nervosa). Tavallisin epätyypillinen syömishäiriö on ahmintahäiriö (BED eli binge eating disorder). Syömishäiriöt voivat myös muuttaa muotoaan, esimerkiksi arviolta kolmanneksella sairastuneista anoreksia voi muuttua ahmintahäiriöksi. (Käypä hoito 2014.)

Kun syömishäiriö oireilee ulkoisesti syömisen rajoittamisena, puhutaan yleensä anoreksiasta. Koska syömisen rajoittamisen seurauksena on usein laihtuminen, on anoreksia syömishäiriöistä se, joka saattaa selkeimmin näkyä ulospäin. Siksi anoreksia on syömishäiriöistä tunnetuin, muttei kuitenkaan yleisin. On myös tärkeää huomata, ettei painon putoaminen ole ainoa merkki anoreksiasta, eikä potilaan paino ole ainoa asteikko, jolla sairauden olemassaoloa tai vakavuutta voidaan arvioida. Anoreksiaa sairastava voi olla myös lihava. Taudinkuvaan liittyy myös vääristynyt mielikuva omasta kehosta. (Syömishäiriöliitto 2021; Tarnanen, Suokas & Vuorela 2015.)

Bulimiaan eli ahmimishäiriöön liittyy syömisen rajoittamista seuraava ahmimiskohtaus tai muu hallitsemattomalta tuntuva syöminen. Usein ruokaa syödään tavallista suurempi määrä ja se on ravintosisällöltään runsasenergistä, eli sellaista, jonka sairastunut on itseltään pyrkinyt kieltämään. Ahmittu ruokamäärä ei aina välttämättä ulkopuolisen silmin näyttäyty poikkeuksellisenä, mutta sairastuneelle se aiheuttaa joka tapauksessa hallinnan menettämisen tunteen. Kontrollin menettämistä seuraa pyrkimys päästä ruoasta tai sen sisältämästä energiasta eroon mahdollisimman nopeasti. Bulimiaan yleisimmin liitettävä kompensatio-oire on syödyn ruoan oksentaminen, mutta bulimiaa voi sairastaa myös oksentamatta. Oireena voi olla esimerkiksi syömisen entistä voimakkaampaa rajoittamista tai pakonomaista liikkumista. Ahmimiskohtaus saattaa aiheuttaa sairastuneessa suurta häpeän tunnetta, itseinhoa ja lihomisen pelkoa. Noidankehä syntyy, kun sairastunut palaa kompensatiokäyttäytymisen jälkeen rajoittamaan syömistään ja altistuu samalla uudelle ahmimiskohtaukselle. (Syömishäiriöliitto 2021.)

Ahmintahäiriön (BED) ulospäin näkyvänä oireena ovat hallitsematon syöminen ja/tai ahmintakohtaukset. Erona bulimiaan eli ahmimishäiriöön on, ettei ahmintahäiriöön liity ahmimisen jälkeistä kompensatiokäyttäytymistä. (Syömishäiriöliitto 2021.)

Epätyypilliset syömishäiriöt ovat nimestään huolimatta syömishäiriöistä kaikkein yleisimpiä. Syömishäiriöliiton mukaan ”epätyypillisestä syömishäiriöstä on kyse, kun kaikki kliinisen syömishäiriön (anoreksian, bulimian tai BED:n) kriteerit eivät täyty, mutta oireilu on muuten hyvin samankaltaista kuin diagnoosikriteerien mukainen oireilu”. Epätyypillisestä syömishäiriöstä on kyse esimerkiksi silloin, kun henkilön oireet vastaavat anoreksian oireenkuvaa, mutta kuukautiset eivät ole jääneet pois tai paino ei ole laskenut lai-huushäiriödiagnoosin vaatimaa määrää. Epätyypillistä ahmintahäiriötä (BED) sairastava henkilö voi olla edellä kuvatun mukaisessa ahmimis- ja kompensatiokäyttäytymisen kierreessä, mutta oireita esiintyy harvemmin, kuin diagnoosin saaminen edellyttää. Myös ruoan jatkuva ajattelemisen sekä syömiseen ja ruokaan liittyvien tunteiden häiriintyminen ovat epätyypillisen syömishäiriön oireita, ja syömiseen liittyy diagnoosikriteerien mukaisen syömishäiriöiden tavoin häpeää, itseinhoa, ahdistusta ja salailua. (Syömishäiriöliitto 2021.)

2.3.1 Syömishäiriöt ja media

Syömishäiriöiden syitä ei tunneta tarkkaan, mutta biologisten ja psykologisten tekijöiden lisäksi myös kulttuurisidonnaisia seikkoja pidetään yhtenä mahdollisena syömishäiriötä laukaisevana tekijänä (Käypä hoito, 2014). Useat tutkimukset osoittavat anoreksian ja bulimian yleistyneen merkittävästi länsimaissa 1900-luvun loppupuolella. Tutkijoilla ei ole varmuutta siitä, johtuuko sairastuneiden määrän kasvu sairauksien tehostuneen diagnoosinnan aiheuttamasta tilastoharhasta, vai ovatko syömishäiriötapaukset todella kääntyneet viime vuosikymmeninä nousuun esimerkiksi laihuutta ihannoivan muodin ja mediasisältöjen seurauksena. Antropologit ovat todenneet länsimaisen median selvästi kytkeytyvän syömishäiriöoireiluun. Esimerkiksi Tyynellämerellä sijaitsevan Fidžin saarivaltion asukkaiden kauneuskäsitys muuttui täysin ja syömishäiriökäyttäytyminen moninkertaistui paikallisten koulutytöiden keskuudessa television ja amerikkalaisten saippuasarjojen saatavuutta maahan 90-luvun puolivälissä. Vastaavanlainen ilmiö on havaittu myös Karibianmerellä sijaitsevassa Curaçaossa. Syömishäiriöt ovat paikallisten keskuudessa olleet äärimmäisen harvinaisia, mutta viime vuosina tapaukset ovat kääntyneet nousuun. Kiinnostavaa on, että sairastuneet ovat poikkeuksetta olleet henkilöitä, jotka ovat ennen sairastumistaan oleskelleet pitkiä aikoja länsimaissa. (Keski-Rahkonen, Charpentier & Viljanen 2010, 30–31, 47–48.)

Media on yksi ensimmäisiä syitä, joita syömishäiriöiden leviämiseksi on julkisuudessa esitetty: brittiläinen lääkäreiden ammattiliitto British Medical Association (BMA) ilmoitti vuonna 2000 julkaisemassaan raportissa, että median tekemä rinnastus laihooden ja menestyksen välille nostaa merkittävästi syömishäiriöön sairastumisten määrää riskiryhmiin kuulu-

vissa henkilöissä (Giordano 2015, 479–480). Neljä vuotta myöhemmin julkaistun Wisconsinin yliopiston teettämän tutkimuksen mukaan laihuutta kuvaavat ja ihannoivat mediasisällöt (*thinness-depicting and thinness-promoting media*) ennakoivat merkittävästi syömishäiriöiden syntyä naisilla ja vaikuttivat miesten asenteisiin laihuutta ja laihduttamista kohtaan. Tutkimuksen mukaan aikakauslehdet olivat television katselua suurempi altistaja syömishäiriöajattelulle. Lopulta on kuitenkin epäselvää, altistavatko tietynlaiset mediasisällöt syömishäiriökäyttäytymiselle, vai hakeutuvatko jo ennestään syömishäiriöitä sairastavat henkilöt tietoisesti laihuutta ihannoivien sisältöjen pariin. Tutkijat pitävät molempia vaihtoehtoja yhtä todennäköisinä. (Harrison & Cantor 2006, 40, 60–64.)

Vuonna 2010 Ison-Britannian psykiatrien ammatillinen järjestö Royal College of Psychiatrists (RCPsych) julkaisi lausunnon, jonka mukaan mediassa esiintyvä kuvasto saattaa laukaista syömishäiriöitä, ja vaati maan seuraavaa hallitusta luomaan mainontaa ja mediaa koskevan eettisen säännöstön, joka kannustaisi mediakuvaston moninaistamiseen mediassa esitettyjen henkilöiden iän, ruumiinrakenteen, painon, etnisyyden ja vammaisuuden suhteen. Samaan aikaan naistenlehtien julkaisijat olivat sitä mieltä, ettei mediaa voi syyttää ”riutuneiden mallien” käytöstä, ja että laihoja malleja käytetään, koska todella laihan mallin kuvalla varustetut lehdet myyvät paremmin. Osa tutkimuksista osoittaa median vaikuttavan negatiivisesti minäkuvaan, mutta yksiselitteisiä johtopäätöksiä median ja syömishäiriöiden yhteydestä ei lopulta olla pystytty tekemään. (Giordano 2015, 479–480.)

Tutkija Simona Giordano on todennut, että kysymys *aiheuttaako media syömishäiriöitä* pelkistää laajan ongelman todella yksilötoiseen muotoon, sillä syömishäiriöt ovat paljon muutakin, kuin vain tyytymättömyyttä omaan kehoon. Giordanon mukaan hedelmällisempää voisi olla kysyä, miksi juuri laihuus on se piirre, joka mediassa usein liitetään kauneuteen, täydellisyyteen, menestykseen tai hyväksytyksi tulemiseen? Miksi laiha malli lehden kannessa myy paremmin? Giordanon mukaan median tarjoilemat kauneushanteet ja syömishäiriöt eivät ole niinkään syitä tai seurauksia toisilleen, vaan ne ilmentävät yhteiskunnassamme vallitsevia arvoja. (Giordano 2015, 479–480.) Suomalaisessa mediassa esiintyviä painoon, kehoon ja ulkonäköön liittyviä diskursseja on opinnäytetyössään aikaisemmin tutkinut muun muassa Sonja Kokko ja kandidaatintyössään Meri Ravaska (Kokko 2015; Ravaska 2011). Mielenterveysongelmien representaatioista ja diskursseista ovat opinnäytetyössään kirjoittaneet muun muassa Aava Lievonen ja Maija Räsänen (Lievonen 2019; Räsänen 2011).

2.3.2 Syömishäiriöistä uutisointia koskevat suositukset

Syömishäiriöt, kuten muutkin mielenterveyden häiriöt, ovat aihe, josta uutisoiminen ja kirjoittaminen vaatii jutun kirjoittajalta huolellisuutta ja kunnioittavaa suhtautumista. Siiri L'Ecuyer on osana kehittämishankettaan koonnut toimittajille työkalupakin, joka sisältää ohjeita mielenterveyttä käsittelevien sisältöjen tuottamiseen (kuva 4) (L'Ecuyer 2017).

Vältä	Suosi	Huomioi
<ul style="list-style-type: none"> Toipumisprosessin yksinkertaistamista Ennakkoluuloja ja leimaavia termejä Mielenterveyden ongelmia kokevien kohtelua vieraana tai alentavasti Rakennettua optimismia Vaikeiden asioiden poisjättämistä Katteettomia selviytymistarinoita Helppojen ohjeiden ja ratkaisujen tarjoamista vailla totuus pohjaa Kuntoutumisen esittämistä lineaarisena, nopeana prosessina Sisällön kannalta epäoleellista henkilön ulkonäön kuvailua Glorifiointia ja mystifiointia Diagnoosin yleiskuvan rakentamista yhden ihmisen kokemuksen perusteella Myytteihin ja ennakkoluuloihin perustuvia päätelmiä 	<ul style="list-style-type: none"> Käsittele mielenterveyden ongelmia osana elämää Selvitä taustat ja kerää ymmärrys käsiteltävästä sairaudesta ja sen prosessista Kuntoutumisprosessin avaaminen: Mitä siihen liittyy? Kuka on auttanut kokijaa eteenpäin? Kysy asioista suoraan, käsittele rakentavasti yhdessä ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden kesken Kunnioita Käsittele monipuolisesti erilaisia häiriöitä Puhu asioista niiden oikeilla ja alan asiantuntijoiden tunnustamalla nimillä Mainitse apua tarjoavat tahot sisällön lopussa 	<ul style="list-style-type: none"> Ongelmat ja häiriöt voivat ilmetä eri tavoin eri ihmisillä, samoin niistä toipumiseen kuluva aika vaihtelee Tilanteet, joissa ongelmat jatkuvat pidempään Yhteiskunnalliset epäkohdat, jotka voivat vaikuttaa toipumiseen Kuvaa ihminen kokonaisuutena, ei pelkästään sairauden kautta Ongelmat ovat yleisiä ja häiriöt koskettavat monia Stigma ja sen vaikutukset sekä merkitys kokijalleen Sairauden mahdollisesti mukanaan tuomat rajoitukset Haastateltavan omat ajatukset diagnosistaan ja sen merkityksestä Ongelmat voivat uusiutua Sosiaalisten suhteiden vaikutus vointiin Avun saamisen vaikutus vointiin

Kuva 2 Muistilista journalistille (mukailten L'Ecuyer 2017, 57)

Myös muun muassa suomalainen Syömishäiriöliitto, australialainen Mindframe sekä yhdysvaltalainen National Eating Disorders Association (NEDA) ovat julkaisseet omat ohjeensa median edustajille syömishäiriöaiheista uutisoinnin tueksi. Ohjeissa käsitellään sitä, miten tällaisista aiheista tulisi uutisoida siten, etteivät jutut altista syömishäiriöajattelulle tai vahvista syömishäiriöihin tai niitä sairastaviin ihmisiin liittyviä haitallisia stereotyyppiä. Ajattelematon uutisointi voi pahimmillaan levittää väärää tai vanhentunutta tietoa, romantisoida vakavia sairauksia tai kannustaa etenkin nuoria lukijoita syömishäiriöajatteluun ja haitallisten käytösmallien kokeilemiseen, joten mahdollisimman neutraaliin ja kunnioittavaan uutisointiin pyrkiminen on tärkeää. (Mindframe 2021; National Eating Disorder Association s.a.; Syömishäiriöliitto 2018)

Eri tahojen ohjeistuksissa on eroja, mutta niissä myös toistuvat tietyt piirteet: Järjestöt toivovat syömishäiriökäyttäytymisen yksityiskohtaisen kuvailun välttämistä. Syödyn ruuan vähyyden kuvailu, kalorimäärät tai tarkat kuvaukset painosta, painoindeksistä ja laihduteleistä määristä voivat hidastaa sairaudesta toipumista tai kannustaa henkilöä syömishäiriökäyttäytymiseen. Syömishäiriöihin liittyy paljon stereotyyppiä, ja siksi uutisoitaessa tulee välttää haitallisten stereotyyppien vahvistamista ja tuoda esille, että kyseessä on vakava psyykinen sairaus. (Mindframe 2021; National Eating Disorder Association s.a.;

Syömishäiriöliitto 2018.) Tutkijoiden mukaan mielikuva syömishäiriöistä niin sanottuna ”naisten sairautena” voi entisestään nostaa miesten kynnystä hoitoon hakeutumiselle. (Raevuori & Keski-Rahkonen 2007.) Esimerkiksi vuonna 2015 julkaistussa, Britannian sanomalehdissä vuosina 2002–2012 julkaistuja miesten syömishäiriöitä käsitteleviä uutisia analysoineessa tutkimuksessa todetaan, että uutisissa korostettiin usein mielikuvaa syömishäiriöistä yksinomaan naisten sairauksina käyttämällä ilmaisuja kuten ”normally associated with girls”, ”seen as a young woman’s illness” sekä ”mainly affects teenage girls and young women aged 16 to 25”. Jutuissa myös vihjattiin, että syömishäiriöitä sairastavat pääosin sellaiset miehet, jotka eivät asetu perinteiseen maskuliinisuuden muottiin. Miesten syömishäiriöt kuvattiin jutuissa häpeällisinä, epämaskuliinisina ja heikkouden osoitukseksi ja myös kokemuksiin jakaneiden miesten seksuaalista suuntautumista kyseenalaistettiin. (MacLean ym. 2015, 4–5).

Suurin osa syömishäiriötä sairastavista on myös täysin normaalipainoisia. Uutisoinnissa on siksi syytä välttää vahvistamasta stereotypiaa, jonka mukaan syömishäiriö olisi yhtä kuin anoreksia ja että syömishäiriötä sairastava olisi aina äärimmäisen laiha. Myös juttujen kuvituksessa suositellaan välttämään shokeeraavaa kuvastoa. Mittanauhat, vaa’at ja peilistä itseään tarkasteleva hoikka nuori nainen ovat klassisia syömishäiriöuutisoinnissa käytettyjä kuvituskuvia, jotka voivat omilta osiltaan vahvistaa stereotypioita ja saada lukijan vertailemaan omaa kehoaan jutun kuvituksessa esitettyyn. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota adjektiiveihin. Ihminen ei ole yhtä kuin syömishäiriönsä, siksi on suositeltavaa puhua mieluummin *syömishäiriötä sairastavasta* kuin *syömishäiriöisestä* henkilöstä. (Mindframe 2021; National Eating Disorder Association s.a.; Syömishäiriöliitto 2018.)

2.4 Journalismi

Journalismi on joukkoviestintää, eli ”vain väljästi rajatulle yleisölle suunnattua julkista viestintää, joka välitetään jonkin mediavälineen kautta” (Jaakkola 2013, 14–15).

Kuutti (2012, 68) määrittelee journalismin ”ympäröivän yhteiskunnan ja maailman tapahtumien ja kehityskulkujen tarkastelijaksi, kuvaajaksi, selittäjäksi ja arvioijaksi tekstin, kuvan ja äänen avulla pyrkimällä mahdollisimman hyvään todellisuuden kuvaukseen”. Todenmukaisen tiedonvälityksen ohella journalismin tehtävänä on auttaa ja tukea yksilöä erilaisten näkemysten sekä oman maailmankuvansa muodostamisessa, auttaa ja tukea uuden oppimisessa, viihdyttää ja tarjota mahdollisuuksia kehittyä, eläytyä ja samaistua sekä edistää yksilön ja yhteisöjen osallistumista julkiseen keskusteluun (Jaakkola 2013, 17–18).

Suomessa journalistien työtä ohjaavat Julkisen sanan neuvoston laatimat ammatilliset eettiset ohjeet, Journalistin ohjeet. Journalistin ohjeiden (Julkisen sanan neuvosto 2011)

määrittelevät eettiset toimintatavat esimerkiksi toimittajan ammatilliseen asemaan, tietojen hankkimiseen ja julkaisemiseen, haastateltavan ja haastattelijan oikeuksiin, virheiden korjaamiseen sekä yksityisen ja julkisen välisten rajanvetojen suhteen.

2.4.1 Journalismin diskursiiviset käytännöt

Eron journalismin ja muiden joukkoviestinnän muotojen välille tekee se, että journalistiset sisällöt ovat tiettyjen ammatillisten normien ja käytänteiden perusteella toimitettuja ja valikoituja. Joku on siis valinnut jutulle aiheen ja sille näkökulman sekä esittämismuodon. (Jaakkola 2013, 14–15.) Journalismi on ammatillinen ideologia eli aatesuunta, johon liittyy tiettyjä arvoja. Journalismia ohjaavat arvot ovat ajantasaisuus, todenmukaisuus, puolueettomuus, itsenäisyys, edustavuus sekä vastuullisuus. Muun muassa median kohdeyleisöstä, julkaisupolitiikasta, julkaisun ilmestymistiheydestä ja käytetyistä juttutyypeistä riippuen näitä arvoja painotetaan ja tulkitaan eri mediaympäristöissä eri tavoin. (Jaakkola 2013, 18–19.)

Sitä, miten asiat jutuissa esitetään, ohjailevat siis jonkin verran journalismin omat diskursiiviset käytännöt. Juttutyyppi määrittelee kirjoittajan aseman suhteessa tekstiin ja monesti myös tekstin tyylin, ja auttaa samalla myös lukijaa tulkitsemaan, onko jokin tieto esimerkiksi tarkoitettu tosiasiaksi vai mielipiteeksi ja miten sitä pitäisi näin ollen tulkita. (Jaakkola 2012, 173). Kullakin juttutyyppillä on tiettyjä erikoispiirteitä, jotka vaikuttavat siihen, miten asiat jutuissa esitetään. Kokeneelle toimittajalle uutisen tunnistaminen tulee usein ”selkäytimestä”, mutta uutisellisuuden määrittelyyn on eroteltu myös uutiskriteereiksi kutsuttuja julkaisuehtoja, jotka ovat: ajankohtaisuus, maantieteellinen läheisyys, kulttuurinen merkittävyys, voimakkuus, toistuvuus, kohteen eliittiasema, yksiselitteisyys, henkilöitävyys, odotettavuus, yllätyksellisyys sekä negatiivisuus. Lisäksi on olemassa niin kutsuttuja uutiskriteereitä, joihin kuuluu muun muassa päivän uutisvalikoima, lehden konsepti, julkaisu-ympäristön vaatimukset, kohdeyleisö, lukijan uutisesta saama hyöty, kilpailijoista erottuminen, toimittajan oma tausta ja kiinnostuksenkohteet sekä lehden käytössä olevat resurssit (Jaakkola 2012, 180–182).

2.4.2 Medioituminen ja terveysjournalismi

Medioituminen tarkoittaa ”medioiden läsnäoloa ja niiden merkityksen kasvua ihmisten arkielämässä ja yhteiskunnassa” (Seppänen & Väliaverron 2012, 41). Kuutin (2012, 120) mukaan medioiden lisääntynyt läsnäolo arjessamme muokkaa havaintoympäristöämme, antaa arki ajattelullemme jatkuvasti uusia aineksia ja myös määrittelee jatkuvasti uudelleen ihmisten minuuden ääri viivoja.

Medioitumisen myötä median ja muiden yhteiskunnallisten instituutioiden välinen yhteistyö on tiivistynyt ja sen seurauksena nämä instituutiot muokkaavat toimintatapojaan sopimaan entistä paremmin yhteen median toimintatapojen kanssa. Medioituminen näkyy myös terveydenhuollon toiminnassa ja lääketieteen ohella media ja sen käytännöt ohjailevat terveysviranomaisten toimintaa yhä enemmän. Terveydenhuollon ja lääketieteen ammattilaiset ovat kritisoineet terveysjournalismin tekijöitä liiasta sensaationhakuisuudesta ja väärän tiedon levittämisestä. Nämä tahot odottavat terveysjournalismilta oikean ja objektiivisen tiedon välittämistä sekä terveyden edistämistä. (Torkkola 2014, alaluvussa Terveysviestintä.)

Yhteiskunnallisten instituutioiden ja median yhteistyön lisääntymisen lisäksi medioitumisella viitataan myös viestintäteknologioiden kehittymiseen ja median käytön laajenemiseen. Mediassa esitettävät terveys- ja sairauskuvastot ovat monipuolistuneet medioitumisen myötä. Sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuden jakaa tietoa ja kokemuksia, ja verkossa elävät rinnakkain sekä lääketieteen ammattilaisten tautikuvaukset että sairauden kokeneiden yksilöiden kertomukset. Siksi medioituminen vaikuttaa myös suoraan siihen, miten sairauksia diagnosoidaan, sairastetaan ja hoidetaan. Kaikki kolme edellä mainittua ovat vahvasti sidoksissa aikaan ja paikkaan: käsitys samasta taudista ja sen hoitokeinoista on todennäköisesti ollut hyvin erilainen vaikkapa keskiajalla kuin nykyään, vaikka itse taudinkuva olisikin pysynyt täysin samanlaisena. (Torkkola 2014, alaluvussa Terveysviestintä.)

Terveysjournalismi on osa terveysviestintää, joka tarkoittaa laajimman määritelmänsä mukaan kaikkea terveyteen, sairauteen ja terveyspolitiikkaan liittyvää viestintää (Järvi 2011, 17). Myös syömishäiriöistä uutisointi sijoittuu tämän kategorian alle.

Torkkolan mukaan voidaan ajatella, etteivät media ja journalismi pelkästään välitä tietoa terveydestä ja sairauksista, vaan ovat ”osa niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia käytäntöjä, joissa ihmisen olemisen tiloja määritellään terveydeksi, sairaudeksi tai joksikin siltä väliltä”. Media ja journalismi ovat siis mukana piirtämässä terveyden ja sairauden rajoja siinä missä esimerkiksi lääkärit, muut terveydenhuollon ammattilaiset, potilaat, asiakkaat, poliitikot, viranomaiset ja terveysorganisaatiotkin. Kun rajaviivoja laatimassa on näin monta eri tahoja, on käynnissä jatkuva valtakamppailu siitä, mikä milloinkin määritellään terveydeksi tai sairaudeksi. (Torkkola 2014, alaluvussa Terveysviestintä.) Kaiken kaikkiaan voidaan siis todeta, että terveyden asiantuntijoiden ja journalistien terveysviestintää koskevat odotukset ja tavoitteet ovat ainakin osittain ristiriidassa keskenään.

Torkkolan (Torkkola 2008, 93) mukaan terveydenhuollon ammattilaisten ja toimittajien välistä vastakkainasettelua on pyritty purkamaan muun muassa lisäämällä lääkärin koulutukseen mediasuhteita ja mediassa toimimista käsittelevää materiaalia. Suomen Lääkäriliitto ja Journalistiliitto ovat tammikuussa 2021 julkaisseet yhteiset viestintäsuositukset, joiden tavoitteena on edistää näiden ammattikuntien yhteistyötä (Lääkäriliitto 2021). Torkkola (2008, 93) myös korostaa, ettei journalistien ja lääkäreiden välisissä erimielisyyksissä ole mitään poikkeavaa. Journalismin ja sen lähteiden väliset suhteet on tyypillisesti kuvattu juuri edellä mainitun kaltaisiksi kilpailutilanteiksi, joissa tiedotusvälineet kilpailevat keskenään lähteistä ja lähteet taas siitä, kenen ääni nousee kuuluviin.

Journalistien ja asiantuntijalähteiden suhdetta voidaan kuvata jopa symbioottiseksi: journalismi pönkittää asiantuntijoiden asemaa ja toisinpäin. Terveysjournalismin tekijät toimivat siis journalismin omien käytäntöjen ja ihanteiden sekä lääketieteen arvovallan ristipaineissa, ja terveysjournalismin liittyy journalismin yleisistä ihanteista ja käytänteistä, esimerkiksi kriittinen suhtautuminen lähteisiin ja vallan vahtikoirana toimiminen, poikkeavaa auktoriteettiuskoa. Syitä tälle on monia. Terveysjournalismi on merkittävä keino vaikuttaa ihmisten terveyskäyttäytymiseen, ja virheellinen tai väärä tieto voi äärimmillään johtaa jopa kuolemaan. Lääketieteeseen, kuten tieteeseen ylipäätään, on myös toimittajien keskuudessa ollut tapana suhtautua ”oikeana”, auktorisoituna tietona, jota ei pidetä vallankäytön välineenä. (Torkkola 2008, 93–95.)

Esittelin alaluvussa 2.3.2 syömishäiriöuutisointia koskevien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan syömishäiriöt esitetään mediassa usein pelkistetysti ja sensaationhakuisesti. Torkkolan mukaan journalistisia käytäntöjä voidaan pitää syynä sille, miksi terveysjournalismi on sellaista kuin se on: dramaattiset sairaudet päätyvät uutisiin, koska ne vastaavat uutiskriteerejä, sensaationhakuinen esittämistapa taas selittyy journalismin tabloidisatiolla, joka tarkoittaa perinteisten sanomalehtien ja muiden mediaformaattien voimakasta muutosta yleisöjen ja kaupallisten vaatimusten takia (Torkkola 2008, 94; Kuutti 2012, 189.).

3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuskysymykseni tarkentui pikkuhiljaa tutkimusmenetelmiin, lähdekirjallisuuteen ja aineistoihin tutustuessani. Alun perin halusin perehtyä syömishäiriöiden representaatioihin suomalaisessa journalismissa tekstianalyysin keinoin, mutta tutustuttuani diskurssianalyysiin tutkimusmenetelmänä se tuntui heti luontevammalta valinnalta, sillä jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa kysymys *miten* asioista puhutaan, tuntui minusta kiinnostavalta. Alkuperäinen aiheen rajaus, uutis- ja ajankohtaisjournalismi, muuttui myös työn edetessä uutis- ja ajankohtais*jutuiksi*. Kyseessä oli enemmänkin muotoseikka, mutta näin opinnäytetyöni otsikko vastasi paremmin tutkimukseni todellisuutta. Koko journalismin kentän diskurssien tarkastelu olisi vaatinut laajuudeltaan opinnäytetyötä laajemman tutkimuksen.

Tutkimusmenetelmän vaihtaminen, tai oikeastaan tarkentaminen, myös helpotti aineiston rajaamista opinnäytetyön laajuuden huomioon ottaen. Samalla tutkimuksen paino siirtyi syömishäiriöiden representaatioista niihin liittyviin diskursseihin, mutta kuten luvussa 2 mainitsin, kulkevat nämä kaksi käsitettä melko lailla käsi kädessä ja limittyvät osin toistensa kanssa. Käytän diskurssianalyysin pohjana pääasiassa kahta teosta: Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen Diskurssianalyysi - Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö (2016) sekä Sari Pietikäisen ja Anne Mäntynen Uusi kurssi kohti diskurssia (2019) (Jokinen ym. 2016; Pietikäinen & Mäntynen 2019).

Keskityn tässä opinnäytetyössä analysoimaan vain juttujen tekstisisältöjä. Syömishäiriöt ovat aihe, joista uutisoitaessa kuvitus on usein tärkeässä tehtävässä, mutta opinnäytetyön laajuuden vuoksi jätin kuvat tietoisesti pois tutkimuksesta. Syömishäiriöjuttujen kuvitusten analysointi olisi vaatinut toisenlaisen tutkimusmenetelmän ja laajemman tutkimuksen.

3.1 Aineiston keruu

Myös aineiston keruumenetelmä muuttui tutkimuskysymyksen ja -menetelmän tarkentuessa. Alun perin tarkoitukseni oli valita tekstianalyysin pohjaksi neljästä viiteen pitkäkököä juttua. Valitessani tutkimusmenetelmäksi diskurssianalyysin, päätin laajentaa aineistoa hieman. Sen sijaan, että valitsisin muutamia itseäni kiinnostavia artikkeleita, päätin koota aineiston tietyltä ajanjaksolta ja valita siihen kaikki kriteereihini sopivat jutut, jotta diskurssianalyysini aineisto vastaisi mahdollisimman hyvin todellisuutta.

Alun perin tarkoitukseni oli tehdä haku haun Helsingin Sanomien, Iltalehden, Iltta-Sanomien ja Ylen verkkosivujen hakutoiminnolla. Kävi kuitenkin ilmi, ettei Iltalehden hakutoiminto mahdollista haun rajaamista juttujen ilmestymispäivän perusteella, ja pelkällä haku-

sanalla hakiessa näkyviin saa vain uusimmat 20 hakusanaan liittyvää juttua. Päädyin tämän vuoksi jättämään Iltalehden kokonaan pois analyysini aineistosta. Tilaajana minulla oli pääsy myös Helsingin Sanomien maksumuurin takana oleviin juttuihin.

Aineiston laajuutta hieman rajatakseni asetin juttujen julkaisuajankohdan aikahaarukaksi 1.5.2021-31.10.2021. Puolen vuoden seurantajakso tuntui opinnäytetyön laajuuteen nähden sopivalta. Lisäksi 6. toukokuuta on jo yli 30 vuoden ajan vietetty vuosittaista kansainvälistä Älä laihduta -päivää, joka kannustaa ihmisiä kyseenalaistamaan ahtaita kauneusihanteita ja sen sijaan arvostamaan kehojen monimuotoisuutta. Ajattelin, että tällaisen teemapäivän osuminen seurantajaksolle voisi näkyä aineistossa. Yllättäen näin ei kuitenkaan käynyt, ja lopulta aineistoon päätyneet jutut on julkaistu 22. heinäkuuta ja 10. lokakuuta välisenä aikana.

Käytin hakusanana *syömishäiriö*, koska en halunnut keskittyä yksinomaan jonkin tietyn syömishäiriön, kuten anoreksian tai bulimian, tarkasteluun. Kokemukseni mukaan, vaikka juttu käsittelee nimenomaan jotain tiettyä syömishäiriötä, kattotermi *syömishäiriö* mainitaan leipätekstissä ainakin kerran joka tapauksessa, joten en usko, että tällä valinnalla oli merkittävää vaikutusta esimerkiksi löytämäni juttujen määrään.

Valitsin analyysini pohjaksi juttuja, joissa syömishäiriö oli selkeästi keskeinen teema. Jätin siis pois jutut, joissa syömishäiriö mainittiin vain ohimennen, esimerkiksi Ylen verkkosivuilla julkaistut artikkelit *Syömishäiriö, huumeongelma, syöpä ja avioero – Hanna Brothrus kirjoitti rehellisen esikoiskirjan, josta tuli heti menestys* ja *Hyvääkin tarkoittavat sanat voivat huokua läskivihaa – 9 syytä, miksi toisen kehon kommentointi ei ole hyvä idea*, joissa molemmissa mainittiin syömishäiriöt, mutta jutun pääpaino oli muissa aiheissa. Keskityn analyysissäni nimenomaan uutis- ja ajankohtaisjournalismiin, joten jätin aineistosta pois myös esimerkiksi kolumnit sekä pää- ja mielipidekirjoitukset.

3.2 Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Diskurssintutkimus on kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, joka on kattotermi laajalle joukolle erilaisia tutkimustapoja, joita kaikkia yhdistää pyrkimys ymmärtää ihmisen käyttäytymistä ja hahmottaa niitä tulkintoja ja merkityksiä, joita rakennamme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa: laadullisen tutkimuksen keskiössä on siis ihmisten kokemus- ja merkitysmaailma (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 210–211). Jokinen, Juhila ja Suoninen määrittelevät diskurssianalyysin ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” ja korostavat samalla, että diskurssianalyysi on ennemminkin väljä teoreettinen viitekehys kuin selkeärajainen tutkimusmenetelmä,

joka sallii erilaisia painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia aineiston tarkastelulle (Jokinen ym. 2016, 25–26.)

Sekä Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 26) että Jokinen ym. (2016, 26) listaavat diskurssitutkimukselle teoreettisia lähtökohtia, jotka voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Käyttämämme kieli rakentaa sosiaalista todellisuuttamme ja toisin päin.
2. Kieli on resurssi, jota voi käyttää eri tavoin.
3. Diskurssitutkimuksessa yhdistyvät kielenkäyttö sekä tilanteen, ajan ja yhteiskunnan kontekstit.
4. Kielen merkitykset rakentuvat tilannesidonnaisesti.
5. Kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, ja siksi sillä on ehtoja ja seurauksia.

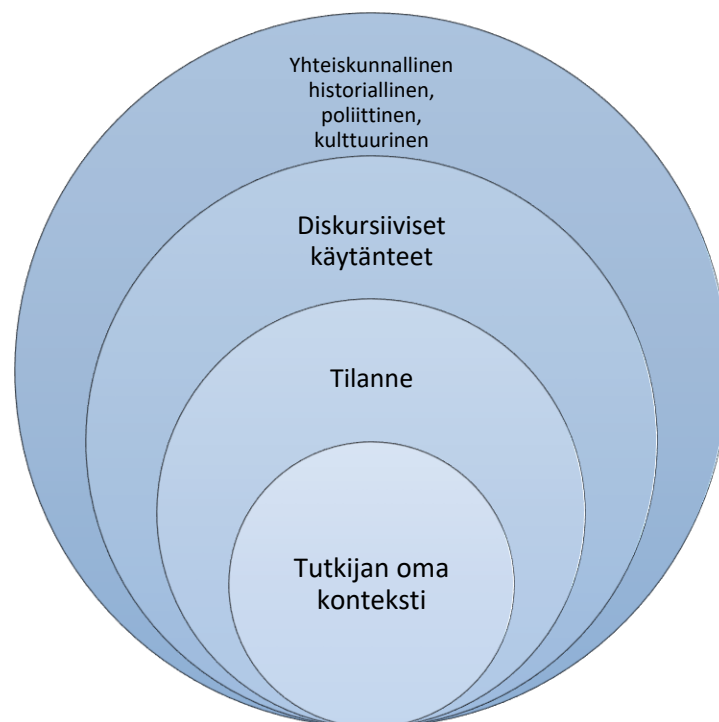
Diskurssitutkimus siis lähestyy kieltä sosiaalisena toimintana. Kielen rakenteen sijaan diskurssitutkijoita kiinnostaa se, *miten, mitä ja kenen toimesta* jotain sanotaan tai kirjoitetaan ja *missä tilanteissa* näin tapahtuu. Oletuksena on, ettei sanoilla ja ilmauksilla ole yhtä ainoaa pysyvää merkitystä, vaan kielen merkitykset syntyvät tilannekohtaisesti ja ne elävät jatkuvasti. Samaa sanaa voidaan siis käyttää eri tilanteissa hyvin eri merkityksissä. Diskurssitutkimuksen keskeinen tehtävä on tarkastella sitä, miten ja millä keinoin kielessä tuotetaan merkityksiä, eli *merkityksellistetään*, erilaisia todellisuuksia ja tapahtumia ja mitä seurauksia näillä eri valinnoilla on. Hyvä esimerkki kielestä sosiaalisena toimintana on jo aikaisemmin mainittu adjektiivi punainen. Se ei itsessään merkitse vaaraa tai varoitusta. Liikennevaloissa punainen väri kuitenkin kehottaa pysähtymään, ja siksi ymmärrämme lausahduksen ”mennä päin punaista” tarkoittavan jonkin kielletyn asian tekemistä. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 26, 13–18.)

Kutakin kielenkäytön tilannetta kehystävät aikaisemmat tilanteet ja niihin kytkeytyvät vakiintuneet normit, rutiinit ja arvot sekä kielenkäyttäjien sosiaaliset käytänteet ja rakenteet. Koska kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, on sillä aina seurauksia. Kieltä käyttäessämme luomme tietoa, solmimme suhteita, muutamme vallitsevia käytänteitä ja käytämme valtaa. Siksi kielellisillä valinnoilla on väliä. Diskurssitutkimuksessa perehdytään kielenkäytön arkisen ilmenemisen lisäksi käyttökontekstiin, siihen liittyviin laajempiin jännitteisiin, kuten historiallisiin ja yhteiskunnallisiin seikkoihin, sekä myös niihin vaikutuksiin, joita kielenkäytöllä on. Kieli ei siis ilmene yksittäisinä ilmaisuina, vaan se on aina osa laajempaa aika- ja tilanjatkumoa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 20–22.)

Jokainen kielenkäytön tilanne on täynnä mahdollisuuksia tehdä merkittäviä valintoja, jotka vaikuttavat siihen, miten maailmaa tarkastelemme. Diskurssitutkijaa kiinnostaa tutkimuksessaan nimenomaan se, mitä on valittu ja mitä jätetty valitsematta, ja se, millainen kuva maailmasta, sen ilmiöistä ja toimijoista rakentuu näiden valintojen seurauksena. Yksi tyypil-

linen tapa tutkia diskursseja onkin tarkastella sitä, *miten* asioita nimetään ja kuvataan kootussa aineistossa. *Nimeäminen* tarkoittaa tässä asiayhteydessä sitä, millaisia nimityksiä (substantiiveja, substantiivilausekkeita tai erisnimiä) kielen käyttäjä valitsee halutessaan viitata maailman ilmiöihin. Toinen tärkeä kielellinen toiminta on *kuvaaminen*, eli se, millaisilla adjektiiveilla, adverbeilla, lausekkeilla tai metaforilla asioita kuvataan. Kuvaamalla samaa asiaa eri tavoin voidaan rakentaa eri tavoin painottuneita esityksiä asioista ja myös pyrkiä ohjaamaan vastaanottavaa osapuolta jäsentämään maailmaa ja toimimaan siinä tietyllä tavalla. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 95; 99–100.)

Konteksti on yksi diskurssitutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Sana juontaa juurensa latinan kielen verbistä *contextere*, joka tarkoittaa yhteen liittämistä tai kutomista. Englanninkielisissä sanakirjoissa sana esiintyi ensimmäistä kertaa 1400-luvulla, jolloin sillä viitattiin nimenomaan tekstin rakentamiseen. Diskurssitutkimuksessa konteksti on monikerroksinen ja laaja käsite, jonka merkitykset vaihtelevat: sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi asiayhteyttä, vuorovaikutustilannetta, toimintaympäristöä tai yhteiskunnallista tilaa. Joka tapauksessa kontekstin käsitteellä tarkoitetaan ”kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksen muodostumiseen ja muodostavat sekä rajaavat sen käyttämistä ja tulkitsemista”. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 39–41.)

Kuva 3 Kontekstin tasot (mukaillen Pynnönen 2013, 12)

Pynnönen kuvaa kontekstin tasoja neljän sisäkkäisenä kehänä. Kaiken keskellä on tutkijan oma konteksti. Tutkijan tekemät valinnat, kuten valittu aineisto ja tutkimusmenetelmät,

sekä hänen henkilökohtainen suhteensa aineistoon, vaikuttavat siihen, millaisesta näkökulmasta hän tutkittavaa ilmiötä tarkastelee ja miten sitä käsitteellistää. Tutkijan oma konteksti vaikuttaa kaikkiin sen ympärillä oleviin konteksteihin ja niiden kautta syntyviin tulkitoihin. (Pynnönen 2013, 12.)

Tutkijan omaa kontekstia seuraa tilannekonteksti, eli paikallinen konteksti, jolla useimmiten viitataan yleensä välittömään ja tiettyyn sosiaaliseen tilanteeseen, jonka osana kielenkäyttö on. Tilannekontekstin ja laajemman, yhteiskunnallisen tason välissä on diskursiivisten käytänteiden taso. Diskursiiviset käytänteet ovat kulttuurisen ympäristön muokkamina syntyneitä toimintatapoja, jotka muokkaavat kielellistä toimintaamme. Ne helpottavat kielenkäytön tilanteiden tunnistamista ja tulkitsemista, ja liittävät kielellisen toiminnan osaksi laajempia kulttuurisia ja sosiaalisia toimintatapoja. Viimeisenä, kehän uloimmalla laidalla, sijaitsee yhteiskunnallinen konteksti. (Pynnönen 2013, 12–13.)

Kontekstin käsitteeseen liittyy myös genren käsite. Genren voidaan ajatella olevan eräänlainen silta yksittäisen tilanteen ja kontekstin välillä. Esimerkiksi yksittäisen sanomalehti uutisen yksi konteksti on uutisen genre. Genret ohjaavat kielenkäytön tilanteita: ne kertovat, mikä kussakin sosiaalisessa toiminnassa on keskeisintä ja millaisia vuorovaikutussuhteita eri tilanteissa tyypillisesti rakentuu. Vaikka genren ja diskurssin käsitteet lomittuvat osittain keskenään, on niissä myös eroja. Diskurssit ovat tapa merkityksellistää maailmaa, genret taas vakiintuneita tapoja rakentaa sosiaalista toimintaa. Esimerkiksi mielipidekirjoituksen genre voi sisältää erilaisia diskursseja: genret ovat siis diskursseja kiinteämmin sidoksissa sosiaalisiin konteksteihin ja niiden toimintaan. Siinä, missä esimerkiksi tietyn genren tekstejä, kuten mielipidekirjoituksia, tehdään ja julkaistaan vain tietyissä yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa konteksteissa, voivat diskurssit liikkua vapaammin kontekstista toiseen. Kielenkäyttömme jäsentämisen lisäksi genre myös vaikuttaa kielenkäyttöön liittyviin odotuksiimme ja tulkitoihimme. Viranomaisen lähettämää kirjettä avatessamme osaamme odottaa tietynlaista sävyä ja kielenkäyttöä, ja muokkaamme odotuksiamme sen mukaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 49; 110–114.)

3.3 Diskurssianalyysin vaiheet

Laadullisen tutkimuksen prosessia voidaan lineaarisen sijaan kuvata kierteiseksi tai rihmastolliseksi, sillä se ei etene suoraviivaisesti yhdestä vaiheesta toiseen. Sen sijaan laadulliselle tutkimukselle on ominaista erilaisten vaiheiden vuorottelu ja niiden välinen vuoropuhelu sekä vaiheisiin takaisin palaaminen tai niiden kokonaan uudelleen tekeminen. Diskurssitutkimuksessa olennainen osa tutkimusprosessia on erilaisten käsitteiden sekä ilmi-

öiden eri ulottuvuuksien ja teoreettisten perspektiivien välisten siltojen rakentaminen. Diskurssitutkimuksen työprosessi voidaan pääpiirteittäin jakaa seuraaviin vaiheisiin (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 213–214.):

1. Aiheen valinta.
2. Aiempaan kirjallisuuteen ja aiheen pohjalta tehtyihin tutkimuksiin tutustuminen ja oman tutkimuksen kannalta oleellisten käsitteiden valinta ja määrittely.
3. Oman tutkimuskysymyksen, tutkimusmenetelmien ja aineiston keruuseen liittyvien valintojen pohtiminen.
4. Aineiston analysointi ja päätelmien tekeminen.
5. Tutkimusraportin kirjoittaminen ja tiedon tuottaminen. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 214.)

Tutkimusprosessi ei kuitenkaan välttämättä noudata tällaista selkeää kaavaa, vaan se voi alkaa aiheen valinnan sijaan esimerkiksi kirjallisuuteen perehtymisestä, ja prosessin edetessä vaiheet limittyvät ja vuorottelevat keskenään. Koko prosessia ohjaa kuitenkin alusta loppuun tutkimusongelma eli kysymys siitä, mitä ja miten aineistossa kerrotaan tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 213–214, 253.)

Diskurssianalyysin brittiläinen traditio

Diskurssianalyysin voi jaotella kolmeen koulukuntaan: angloamerikkalaiseen eli brittiläiseen, ranskalaiseen ja saksalaiseen traditioon. Kaikki kolme ovat kehittyneet omilla tahoillaan jokseenkin samaan aikaan, 1970-luvun alkupuolella ja jokainen näistä traditioista määrittelee diskurssin ja sen tutkimuksen hieman eri tavoin, syntypaikan tieteenperinteistä ja ajankohdalle ominaisesta paikallisesta kulttuurista riippuen. (Remes 2014.)

Brittiläisessä traditiossa, josta myös suomalainen diskurssien tutkimus on saanut vaikutteita, diskursseja tutkitaan kielenkäytön, ranskalaisessa kulttuurin tutkimuksen ja saksalaisessa ihmisen toiminnan näkökulmista. Kustakin traditiosta käytetään englannin kielessä diskurssianalyysin rinnalla myös omaa erillistä käsitettään: brittiläisen tradition englanninkielinen synonyymi on *conversation analysis*, saksalaisen tradition *argument analysis* ja ranskalaisen tradition *critical analysis*. Toisistaan eroavat käsitteet kertovat diskurssin määrittelyn ja analyysitavan eroavaisuuksista eri traditioissa. (Remes 2014.)

Brittiläisessä diskurssianalyysissä, johon tässä opinnäytetyössä tukeudun, pyritään siis kuvaamaan ihmisten välistä keskustelua ja sen kautta selittämään, millaiset normit ohjailevat ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Remes 2014.) Brittiläinen traditio tuntui luonteelta valinnalta, syömishäiriöuutisoinnin representaatioiden ja diskurssien tutkimiseen, koska kuten Remes (2014) toteaa, keskittyy brittiläinen traditio nimenomaan siihen, miten ihmiset kieltä käyttäessään ilmaisevat vallitsevaa kulttuuria ja sen luonnetta.

”Keskeistä brittiläiselle diskurssianalyttiselle tutkimukselle on toimijan kulttuurisen aseman ilmaiseminen diskurssien välityksellä. Suuntaus on kiinnostunut myös retoriikasta. Sitä tutkimalla pyritään esittämään puheen vaikuttavuuden eri aspekteja. (...) Tutkijan tehtävä on analysoida esiin erilaisia puheeseen ja retoriikkaan vaikuttavia kulttuurisia käyttäytymisen ja sanojen merkittävyyksien valintoja sekä näiden kokonaisvaikutusta.” (Remes 2014.)

Diskurssianalyysin brittiläisessä traditiossa kerättyä aineistoa jäsennellään seuraavanlaisesti:

1. Ensin määritellään kerätyn aineiston yhteiskunnallinen sijainti, joka voi esimerkiksi huostaanotettuja lapsia käsittelevässä väitöskirjassa olla sosiaalipolitiikka.
2. Aineistosta etsitään tärkeimmät merkit, esimerkiksi ”huostaanotto” ja ”alkoholi”, ja niiden tarjoamia viestejä tarkastellaan ja tulkitaan.
3. Tarvittaessa hankalasti ymmärrettäviä viestejä selkiytetään.
4. Lopuksi mietitään merkitysten taustalla olevia syvempiä ajatuksenjuoksua. Diskurssi löytyy, kun löydetyistä merkeistä muodostetaan merkityksiä ja etsitään niille perusteluja. (Remes 2006, 361.)

4 Aineiston analyysi ja diskurssit

Opinnäytetyöni tutkimuskysymys on ”Millaisia syömishäiriödiskursseja suomalaisissa uutis- ja ajankohtaisjutuissa esiintyy”. Tässä luvussa avaan tarkemmin aineiston analyysiä ja esittelen siitä havaitsemiani diskursseja.

4.1 Aineiston läpikäynti

Kerättyäni aineiston kokosin jutut aikajärjestyksessä taulukkoon (taulukko 1). Kirjasin taulukkoon jutun ilmestymispäivän, sen julkaisseen median sekä jutun otsikon.

Taulukko 1 Analyysin aineistona olleet jutut

Otsikko	Media	Päivä
Lotta Harala keräsi rohkeutensa ja avautui kauan piinanneesta sairaudestaan 22-vuotiaana – sai karmeimman mahdollisen vastauksen	Ilta-Sanomat	22.7.2021
Laulaja Eini paljastaa elämäkerrassaan sairastaneensa anoreksian: "Luut töröttivät joka puolelta" – tunteimattoman kommentti avasi silmät	Ilta-Sanomat	24.8.2021
Toistuvasti itsemurhaa yrittänyt Veera ei ole riittävän sairas pakkohoitoon – äiti ja ystävä kertovat, millaista omaisen elämä on	Yle	5.9.2021
Huippumalli muistelee uransa synkimpiä aikoja – näännytti itseään niin kauan, ettei pystynyt enää liikkumaan	Ilta-Sanomat	14.9.2021
Salattu syömishäiriö	Helsingin Sanomat	29.9.2021
Tällainen on uusi syömishäiriö arfid, jonka kuviteltiin aiemmin olevan vain lasten ongelma	Helsingin Sanomat	6.10.2021
"Ette voi sanoa lihavaksi"	Yle	10.10.2021
Syömishäiriötä sairastavissa erottuu ryhmä, johon mikään hoito ei tunnu tehoavan – Anoreksia ja autismikirjo kytkeytyvät toisiinsa, ja nyt alkaa selvittää, mistä on kyse	Helsingin Sanomat	11.10.2021

En ole merkinnyt seuraavissa luvuissa diskurssien havainnollistamiseen esimerkkeinä käyttämiini sitaatteihin lähteitä. Perustelen valintaani sillä, että yksittäisten juttujen keskenään vertailun sijaan tarkastelen aineistoa kokonaisuutena, eikä yksittäisten esimerkkien julkaisuajankohdalla, kirjoittajalla tai julkaisualustalla siksi ole analyysin kannalta oleellista merkitystä. Aineistoni on myös laajuudeltaan sen verran suppea, että tarvittaessa kunkin

sitaatin lähteyttäminen on melko helppoa. Selkeyden vuoksi aineistona olleiden artikkeleiden lähteet löytyvät erillisestä lähdeluettelostaan (liite 1).

Aineiston taulukoituani luin kunkin artikkelin läpi ja kirjasin niistä heränneitä ensiajatuksia ylös erilliseen tekstitiedostoon. En tässä vaiheessa vielä pyrkinyt hahmottamaan teksteistä esille nousevia diskursseja, vaan kirjasin ylös kaikki lukiessa mieleen tulevat havainnot kuten esimerkiksi sen, että muista artikkeleista poiketen yhdessä Helsingin Sanomien jutuista nostettiin esille myös muunsukupuolisten syömishäiriöt.

Ensivaikutelmien ylös kirjaamisen jälkeen kävin artikkelit läpi toisen kerran, tällä kertaa tarkastellen niitä luvussa 3.2 esitelyjen nimeämisen, kuvaamisen ja kontekstin käsitteiden näkökulmasta. Nimeäminen viittaa esitetystä kohteesta käytettyihin substantiiveihin ja erisnimiin, kuvaaminen taas kohteesta käytettyihin adjektiiveihin ja kielikuviin. Kontekstillä tarkoitetaan tilanteesta riippuen asiayhteyttä, vuorovaikutustilannetta, toimintaympäristöä tai yhteiskunnallista tilaa, joka vaikuttaa merkityksen muodostumiseen kussakin kielenkäytön tilanteessa. Kirjasin myös tällä tarkastelukierroksella heränneet ajatukset ylös.

Artikkeleita uudelleen ja uudelleen lukemalla, toisiinsa vertailemalla sekä eroja ja yhtäläisyyksiä etsimällä aineistosta nousi esiin kolme pääasiallista diskurssia, jotka kokonaisuuden hahmottamisen helpottamiseksi kirjasin myös ylös erilliseen taulukkoon (taulukko 2). Esiin nousseet diskurssit olivat auktoriteettien vastuun diskurssi, selviytymisen diskurssi sekä tieteellinen diskurssi. Esittelen näitä diskursseja tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

4.2 Auktoriteettien vastuun diskurssi

Auktoriteettien vastuun diskurssi korostaa auktoriteettien, jotka jutun kontekstista riippuen voivat olla esimerkiksi päättäjiä, terveydenhuollon asiantuntijoita tai urheiluseurojen valmentajia, vastuuta syömishäiriökeskustelussa sekä sairauksien ennaltaehkäisemisessä, havaitsemisessa ja hoidossa.

”Läheiset uskovat, että tahdonvastaisesta hoidosta voisi olla Veeralle hyötyä. Niin sanottuun pakkohoitoon on Suomessa erittäin tiukat kriteerit, ja potilaan itsemääräämisoikeus on vahva. (...) Läheiset kysyvät: miksi sairas ihminen saa itse päättää tästä?”

”Syömishäiriötapauksia on urheilussa niin paljon, että taustalla on myös rakenteellisia ja kulttuurisia ongelmia. (...) Harala toivoo, että syömisensä ja ulkonäkönsä kanssa kamppailevalla urheilijalla olisi mahdollisuus hakeutua asiantuntevaan apuun vielä nykyistäkin matalammalla kynnyksellä.”

”Hän sysää ison osan vastuusta Victoria’s Secretin¹ silloiselle toiminnalle.”

Keskustelua siitä, onko yksilön terveys juuri yksilön vai yhteiskunnan vastuulla, on käyty asiantuntijoiden keskuudessa jo tovin. Moilasan, Pietilän ja Kangasniemen (2015, 277) mukaan ”[Terveys]valintojen tekeminen sekä vastuu edellyttävät, että yksilöllä on riittävästi tietoa, mutta myös yhteiskunnan luomat mahdollisuudet valintojen ja vastuun toteuttamiselle. Myös syömishäiriöiden Käypä hoito -suositusten potilasversiossa (Tarnanen, Suokas & Vuorela 2015) korostetaan, että syömishäiriöiden varhaisen tunnistamisen suhteen sairastuneen lähipiiri, eli esimerkiksi perhe, läheiset, opettajat, urheiluvalmentajat ja kouluterveydenhuolto, ovat avainasemassa.

Auktoriteettien vastuun diskurssista välittyä sairautta kokeneiden tai heidän läheistensä tyytymättömyys auktoriteeteilta saatuun tukeen. Aineistosta nousi esille myös vastakkainen, yksilön vastuuta korostava diskurssi, jonka esittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.3 Selviytymisen diskurssi

Selviytymisen diskurssi keskittyy niin sanottuihin selviytymistarinoihin ja sairauden selättämiseen. Sairaus kuvataan tässä diskurssissa lähes tarinallisesti, draaman kaaren kautta: on aika ennen sairautta, sairastuminen ja lopulta sairaudesta toipumisen jälkeinen elämä. Jutuissa ei esimerkiksi anneta konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä sairaudesta paraneminen on vaatinut eikä esimerkiksi tarjota ohjeita sairastuneelle tai tämän läheisille.

”Anoreksiaa ja sitä seurannutta bulimiaa sairastin kolme vuotta, kunnes sain sen hallintaani, laulaja kertoo.”

Diskurssi, jossa mielenterveysongelmilla on selkeä loppu, nousi esille myös Aava Lievon opinnäytetyössä: ”Parantumiseen päättävien selviytymistarinoiden ollessa keskiössä mielenterveysongelmia käsittelevästä suomalaisesta journalismista jäivät pimentoon ne tarinat, joissa mielenterveysongelmista ei parannuta”, Lievon toteaa (Lievon 2015, 22). Aava Lievon nostaa opinnäytetyössään esille *yksilön vastuuttamiseksi* nimetyn ilmiön, joka näkyy esimerkiksi aikakauslehtien vinkkimuotoisissa jutuissa, joissa monimutkaiseen ongelmaan tarjotaan yksinkertaista, ja usein melko itsestään selvää, ratkaisua, joka jättää huomiotta mielenterveysongelmien taustalla olevat ja niihin vaikuttavat rakenteet (Lievon 2019, 18–19).

---

¹ Yhdysvaltalainen alusvaateyritys

Naistenlehtien tarjoilemia mielenterveyspotilaiden representaatioita tutkinut Hellsten toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että selviytymistarinoiden sankarit kuvataan usein juuri näin. Sekä syyt sairastumiselle että keinot selättää sairaus löytyvät jutuissa usein yhteiskunnan rakenteiden sijaan yksilöstä itsestään. Jutussa saatetaan mainita, että sairaudesta toipuminen vaati sairaalahoitoa, mutta ”rankimmista” hoidoista kerrotaan vasta, kun ne ovat jo takanapäin. Ilmiötä voi kuvata niin sanotun sankaripotilaan käsitteellä. Sankaripotilas valitsee terveen elämän sairauden sijaan ja voi omalla toiminnallaan aktiivisesti vaikuttaa terveyden toteutumiseen: ”Kertomalla sankaripotilaiden tarinoita meille vaivihkaisesti tarjotaan ajatusta siitä, että pystyisimme itse valitsemaan, kärsimmekö mielenterveysongelmista vai valitsemmeko terveyden.” Ajatus voi tuoda lukijalleen toivoa ja lohtua, mutta vihjaa samalla, että sairastavilta henkilöiltä puuttuu tahdonvoimaa selättää sairaus. Hellsten kuitenkin jatkaa, että hoitajaksoista kertomatta jättämisen taustalla voi olla toimittajan oma tietoinen valinta, sillä psyykkisesti oireilevan henkilön haastattelemine ei ole eettisesti tai välttämättä edes käytännössä ongelmatonta. Joka tapauksessa turhan usein jäävät pimentoon ne tarinat, joissa mielenterveysongelmista ei parannuta eikä tarinalla ole perinteisessä mielessä onnellista loppua. (Hellsten 2013, 58–61.)

Selviytymisen diskurssissa hoitoprosessin kuvailun sijaan painotus on sairauden oireissa ja toipumisen jälkeisen elämän kuvailussa. Sairastumista kuvaillaan usein voimakkaita mielikuvia herättävin ilmauksin (”luut töröttivät joka puolelta”, ”syömättä kolme päivää”), mutta tarinalla on aina onnellinen loppu.

”Nyt kun Malcom katselee kuvia niiltä ajoilta, hän ei ole tunnistaa itseään. (...) Muutama vuosi sitten Malcom kertoi blogissaan, että nykyään hän voi paremmin ja on oppinut olemaan pelkäämättä ruokaa. (...) Olen niin kiitollinen, että se kaikki on takana päin.”

”Nykyään Roos, 41, voi hyvin. Hän haluaa murtaa syömishäiriöihin liittyviä stereotyyppioita ja häpeää.”

Diskurssi on linjassa vuonna 2007 julkaistun yhdysvaltalaisutkimuksen tulosten kanssa. Tutkimuksessa vuoden seurantajakson aikana tarkastellun seitsemän sanomalehden 252 syömishäiriötä käsittelevästä artikkelista alle kymmenes käsitteli syömishäiriöstä toipumista lääketieteellisestä näkökulmasta. Tutkijoiden mukaan syömishäiriöitä ei useimmiten kuvattu uutisissa monimutkaisina lääketieteellisinä ilmiöinä, vaan niitä pikemminkin yksinkertaistettiin ja pyrittiin kuvaamaan sensaationhakuisesti. (MacLean ym. 2015.) ”Yksinkertaistaminen jättää sankaripotilaiden tarinoista pois toipumisen takapakit, väliaikaiset romahdukset sekä hitaat toipumisen jaksot, jotka saattavat kestää vuosia”, Hellsten toteaa (Hellsten 2013, 54).

Erot todellisen taudinkuvan ja mediassa esitettyjen representaatioiden välillä vaikuttavat merkittävästi ihmisten mielikuviin syömishäiriöistä ja median tarjoilemien syömishäiriörepresentaatioiden vaikutukset ovat monitahoisia. Yksilön käsitys omasta terveydestään ja hoidontarpeestaan rakentuu ainakin osittain ympäröivän yhteiskunnan kautta. Valtaosa ihmisistä esimerkiksi aliarvioi alakanttiin syömishäiriöiden vakavuuden ja sen, kuinka nopeasti niistä on mahdollista toipua. Samaan aikaan sairastuneen henkilön lähipiiri, jonka mielikuva syömishäiriöistä saattaa olla merkittävästi median muovaama, ei välttämättä osaa tunnistaa sairauden oireita varhaisessa vaiheessa, jos sairastunut henkilö ei vastaa median esittämiä stereotyyppioita. Terveystieteiden asiantuntijoiden ja muun väestön eriävä suhtautuminen syömishäiriöihin voivat haitata syömishäiriöiden ennaltaehkäisy-, hoito- ja toipumistavoitteita. Yksilöllinen mielikuva syömishäiriöistä voi myös lisätä sairastuneiden kokemaa häpeää ja nostaa kynnyksen hoitoon hakeutumiselle. Tutkijoiden mukaan uutismedialla on merkittävä rooli tällaisten virheellisten mielikuvien rakentamisessa. (O'Hara, Clegg Smith 2007.)

4.4 Tieteellinen diskurssi

Tieteellinen diskurssi ei keskity vain sairauden syihin, vaan käsittelee aihetta kokonaisvaltaisemmin, ja nimenomaan asiantuntijan, ei yksilön tai kokijan, kautta. Tieteellisessä diskurssissa syömishäiriöistä esitetään paljon tilastotietoa ja avataan sairauden syitä ja aikaisempia aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Haastateltavina on asiantuntijoita, eivätkä jutut henkilöidy tiettyyn ihmiseen.

"Arfid on uusi, Suomessa vielä melko tuntematon syömishäiriö, joka otettiin vuonna 2013 mukaan amerikkalaiseen mielenterveysoireiden tautiluokitukseen. Vuodesta 2018 lähtien arfid on ollut osa kansainvälistä ICD-11 tautiluokitusta, mutta se puuttuu Suomessa vielä toistaiseksi käytettävästä ICD-10 tautiluokituksesta. Tällä hetkellä arfid voidaan Suomessa diagnosoida muuna määritettynä syömishäiriönä."

"Laihuushäiriö anorexia nervosaan sairastuneilla esiintyy muuhun väestöön verrattuna poikkeuksellisen paljon autismikirjon ja adhd:n piirteitä. (...) Anoreksiassa ja autismikirjon häiriöissä on usein samankaltaisia oireita. Ajattelu ja käytös on joustamatonta, sosiaaliset tilanteet ovat vaikeita ja tunteiden tunnistaminen on hankalaa."

Kaikista kolmesta havaitsemastani diskurssista tieteellinen diskurssi representoi syömishäiriöt kaikista kolmesta diskurssista totuudenmukaisimmin, liikaa pelkistämättä tai sensaatioimatta. Oli myös kiinnostavaa huomata, ettei tieteellinen diskurssi esiintynyt yhdesäkään aineistona olleista jutuista samaan aikaan selviytymisen diskurssin kanssa.

Jos selviytymisen diskurssi ja auktoriteettien vastuun diskurssi ajatellaan toistensa vastakohtiksi, asettuu tieteellinen diskurssi niiden välimaastoon. Siinä, missä selviytymisen diskurssi korostaa yksilön vastuuta ja ponnistelua sairaudesta toipumisessa ja auktoriteettien vastuun diskurssi vaatii toimia sairastuneen lähipiirissä olevilta auktoriteettihahmoilta, kuvaa tieteellinen diskurssi sairauden totuudenmukaisesti ja verrattain objektiivisesti. Tieteellisessä diskurssissa näkyy Torkkolankin (2008, 93) kuvailema terveysjournalismin vahva luotto lääketieteen asiantuntijalähteisiin. Vaikuttaa siltä, että kun jutun päälähteenä on asiantuntija, pitäydytään yleensä faktoissa, mutta kun päälähteenä on sairauden kokenut yksilö, annetaan jutuissa enemmän tilaa tunteille eikä rinnalle välttämättä nosteta olenkaan asiantuntijan näkemystä asiasta, jolloin jutussa saattaa korostua paikkansa pitävä, mutta stereotyyppioita vahvistavaa tietoa.

5 Johtopäätökset

Halusin tässä opinnäytetyössä selvittää, millaisin diskurssein syömishäiriöistä ja niitä sairastavista henkilöistä suomalaisissa uutis- ja ajankohtaisjutuissa puhutaan. Tutkimus on toteutettu diskurssianalyysin keinoin, ja sille keskeisiä käsitteitä on avattu tämän opinnäytetyön tietopohjaosiossa.

Tutkimusaineistosta nousi esiin kolme diskurssia (taulukko 2): auktoriteettien vastuun diskurssi, selviytymisen diskurssi sekä tieteellinen diskurssi.

Taulukko 2 Analyysin aineistona olleet jutut ja niistä löytyneet diskurssit

Otsikko	Media	Diskurssi
Lotta Harala keräsi rohkeutensa ja avautui kauan piinanneesta sairaudestaan 22-vuotiaana – sai karmeimman mahdollisen vastauksen	Ilta-Sanomat	Tieteellinen diskurssi, auktoriteettien vastuun diskurssi
Laulaja Eini paljastaa elämäkerrassaan sairastaneensa anoreksian: "Luut töröttivät joka puolelta" – tuntemattoman kommentti avasi silmät	Ilta-Sanomat	Selviytymisen diskurssi
Toistuvasti itsemurhaa yrittänyt Veera ei ole riittävän sairas pakkohoitoon – äiti ja ystävä kertovat, millaista omaisen elämä on	Yle	Auktoriteettien vastuun diskurssi
Huippumalli muistelee uransa synkimpiä aikoja – näännytti itseään niin kauan, ettei pystynyt enää liikkumaan	Ilta-Sanomat	Selviytymisen diskurssi, auktoriteettien vastuun diskurssi
Salattu syömishäiriö	Helsingin Sanomat	Selviytymisen diskurssi
Tällainen on uusi syömishäiriö arfid, jonka kuviteltiin aiemmin olevan vain lasten ongelma	Helsingin Sanomat	Tieteellinen diskurssi
"Ette voi sanoa lihavaksi"	Yle	Selviytymisen diskurssi
Syömishäiriötä sairastavissa erottuu ryhmä, johon mikään hoito ei tunnu tehoavan – Anoreksia ja autismikirjo kytkeytyvät toisiinsa, ja nyt alkaa selvitä, mistä on kyse	Helsingin Sanomat	Tieteellinen diskurssi

Auktoriteettien vastuun diskurssi korostaa auktoriteettien, jotka kontekstista riippuen voivat olla esimerkiksi päättäjiä, terveydenhuollon asiantuntijoita tai urheiluseurojen valmentajia, vastuuta syömishäiriökeskustelussa sekä sairauksien ennaltaehkäisemisessä, havaitsemisessa ja hoidossa. Selviytymisen diskurssi keskittyy niin sanottuihin selviytymistarinoin ja sairauden selättämiseen ja sen keskiössä ovat omalla toiminnallaan aktiivisesti omaa tervehtymistään edesauttavat sankaripotilaat. Tieteellinen diskurssi käsittelee ai-hetta nimenomaan asiantuntijan, ei yksilön tai kokijan, kautta. Jutuissa esitetään paljon tilastotietoa ja avataan sairauden syitä ja aikaisempia aiheesta tehtyjä tutkimuksia. Haastateltavina on asiantuntijoita, eivätkä jutut henkilöidy tiettyyn ihmiseen.

5.1 Pohdinta

Journalismilla on yhteiskunnassa viisi perustehtävää: tiedonvälitys, maailman tulkitseminen, yleisöjensä palveleminen ja auttaminen, viihdyttäminen sekä ihmisten aktivoiminen (Jaakkola 2012, 17–18). Kuutin (2012, 188) mukaan tabloidisaation myötä yhteiskunnallisesti merkittävät uutiset ja asiantuntijalausuntoihin perustuvat analyysit joutuvat kuitenkin yhä useammin tekemään tilaa viihteellisemmälle sisällölle ja samalla myös toimitusten ja toimittajien käsitys siitä, mikä yleisölle on tärkeää ja oleellista tietoa, muuttuu. Koivisto (2012, 16) antaa tapahtuneesta muutoksesta esimerkin: kun vanhuksille suunnatuista ro-bottiruokakoneista olisi vielä vuosituhannen alussa todennäköisesti uutisoitu siten, että laitetta esittelemässä ja kommentoimassa on terveyden- ja vanhustenhoidon asiantuntija, saatetaan juttuun nykyään todennäköisemmin valita haastateltavaksi esimerkkihenkilö kertomaan kokemuksistaan laitteen käytöstä. Henkilöity juttu tulee lähemmäs lukijaa ja siten, ainakin yleisesti ajateltuna, kiinnostaa ihmisiä enemmän (Koivisto 2012, 16).

Syömishäiriöuutisointi vaikuttaa elävän terveystjournalismin ja tabloidisaation seurausten ristipaineessa, faktapohjaisen tiedonvälityksen ja viihteellisyyden välillä tasapainoillen: toisaalta uutisoinnissa näkyy terveystjournalismille ominainen auktoriteetti-usko ja faktoissa pitäytyminen, toisaalta taas tabloidisaation mukanaan tuoma viihteellisyys ja henkilötari-noiden nostaminen asiantuntijalausuntojen yläpuolelle lukijoiden kiinnostuksen säilyttä-miseksi.

Diskurssianalyyssissä tutkijan oma konteksti, eli käytännössä se, mistä henkilökohtaisista lähtökohdista tutkija tutkimukseen liittyviä valintojaan tekee, on suuressa roolissa. Tiedos-tin heti aiheen valittuani, että se on minulle henkilökohtaisella tasolla läheinen ja tunteita herättävä. Koen, että onnistuin tästä huolimatta koko työprosessin ajan pysymään niin ob-jektiivisena kuin suinkin mahdollista ja etenin tutkimuksessani faktat ja järki enkä tunteet edellä. Tiedostan myös, että henkilökohtainen suhteeni opinnäytetyön aiheena olevaan ilmiöön on todennäköisesti ainakin jossain määrin vaikuttanut tutkimukseni tuloksiin.

Diskurssintutkimuksessa ei ole yhtä oikeaa lopputulosta: havaitsemani diskurssit pohjaavat keräämäni aineistoon, eivätkä kokonaisvaltaisesti kuvaa kaikkia niitä diskursseja, joita suomalaisten sanomalehtien syömishäiriöuutisoinnissa esiintyy. Eri mittaisella ja eri ajankohtaan sijoittuneella tarkkailujaksolla sekä eri suuruisella ja eri lähteistä kerätyllä aineistolla olisin todennäköisesti päätenyt ainakin hieman erilaisiin lopputuloksiin. Aineistosta tehdyt päätelmät riippuvat myös niiden tekijästä: eri ihmiset voivat täysin samaa aineistoa tarkastelemalla päätyä eriäviin lopputuloksiin. Näistä monista muuttujista huolimatta uskon, että opinnäytetyöni tarjoaa yhdenlaisen, laajaan tausta-aineistoon pohjaavan näkökulman siihen, miten syömishäiriöistä ja niitä sairastavista henkilöistä suomalaisissa uutis- ja ajankohtaisjutuissa puhuttiin touko-lokakuussa vuonna 2021.

Syömishäiriöt ja niiden mediarepresentaatiot ovat laaja aihe, ja opinnäytetyöni edetessä esiin nousi mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita. Tein esimerkiksi tietoisesti valinnan jättää aineistona olleiden juttujen kuvat pois tutkimuksesta. Aineistona olleiden juttujen kuvien analysoiminen olisi vaatinut oman tutkimusmenetelmänsä ja niissä olisi ollut ainesta kokonaan uuden tutkimuksen tekemiselle. Ajallisesti ja myös medioiltaan laajemmalla aineistolla olisivat diskurssianalyysin tulokset mahdollisesti olleet toisenlaisia. Laajempi tutkimus todennäköisesti tarjoaisi luotettavan kokonaiskuvan syömishäiriöiden ja uutisjournalismin suhteesta. Mainitsin alaluvussa 2.3.2 vuonna 2015 julkaistun, Britannian sanomalehdissä kymmenen vuoden aikana julkaistuja miesten syömishäiriöitä käsitteleviä uutisia analysoineen tutkimuksen (MacLean ym. 2015, 4–5), jossa todettiin uutisten usein korostavan mielikuvaa syömishäiriöistä nimenomaan naisten sairautena. Oman analyysiaineistoni sukupuolijakauma oli selkeä: miesten syömishäiriöt olivat keskiössä vain yhdessä jutussa, ohimennen ne mainittiin kolmessa jutussa. Lotta Haralaa ja urheilijoiden syömishäiriöitä käsittelevässä jutussa nostettiin esille vain naisurheilijoiden sairastumistilastoja, vaikka esimerkiksi painoluokkalajeissa miesten osuus sairastuneista on naisia korkeampi (Terve urheilija, s.a.). Edellä kuvatun brittitutkimuksen kaltaiselle tutkimukselle voisi siis olla tilaa ja tarvetta myös Suomessa.

5.2 Oma oppiminen

Valitsin tutkimusmenetelmäkseni diskurssianalyysin, koska menetelmä kiehtoi minua sen teoriaan tutustuttuani, ja se tuntui tutkimuskysymykseeni nähden kaikkein luontevimmalta valinnalta. Opinnäytetyöprosessin edetessä tajusin kuitenkin, että analyysimenetelmässä oli myös haasteensa. Koska kyseessä on ”ennemminkin väljä teoreettinen viitekehys kuin selkeärajainen tutkimusmenetelmä” (Jokinen ym. 2016, 25–26), oli etenkin alkuun pääseminen ja aineistosta otteen saaminen minulle todella vaikeaa. Toimin parhaiten, kun minulla on selkeät ohjeet ja tiedän, mitä minulta odotetaan, ja vaikka diskurssianalyysin teoriasta on saatavilla runsaasti tietoa, oli sen käytäntöön sovittaminen minulle haasteellista.

Kaikesta huolimatta olen kuitenkin sitä mieltä, että diskurssianalyysi oli oikea valinta tutkimusmenetelmäksi tässä opinnäytetyössä.

Syömishäiriöt ja journalismi ovat omilla tahoillaan molemmat laajoja ja paljon tutkittuja aiheita, mutta syömishäiriöiden ja journalismin välisestä suhteesta saatavilla olevaa tietoa oli huomattavasti haastavampaa löytää. Soveltamalla ja useisiin eri tutkimustuloksiin nojautumalla koen kuitenkin onnistuneeni piirtämään kattavan kuvan median ja syömishäiriöiden välisestä suhteesta. Kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen löytämäni tausta-aineistoon, ja koen, että opinnäytetyöni tietopohja on kattava ja informatiivinen.

Opinnäytetyön tekeminen oli haastavuudestaan huolimatta todella opettavainen prosessi. Neljän kuukauden mittainen syventyminen diskursseihin ja niiden tutkimukseen on innostanut minua kiinnittämään huomiota myös muiden aihepiirien ympärille vakiintuneisiin puhetapoihin. Uskon, että oma ammatillinen tulevaisuuteni on enemmän viestinnän, kuin journalismin parissa, mutta hieman pintaraapaisua syvempi ymmärrys siitä, miten kielellisillä valinnoilla rakennetaan mielikuvia ja sosiaalista todellisuuttamme on varmasti hyödyksi myös viestinnän kentällä.

Jos aloittaisin projektin alusta nyt, tekisin monta asiaa toisin. Ennen kaikkea olen kuitenkin ylpeä siitä, että sain opinnäytetyön kunnialla päätökseen ja toivon, että opinnäytetyöni herättää ajatuksia tiensä sen äärelle tulevaisuudessa löytävissä toimittajaopiskelijoissa ja viestinnän ja journalismin kentällä työskentelevissä.

Opinnäytetyötä varten tekemässäni tiedonhankinnassa korostui jo journalismin opintojen alussa havaitsemani ilmiö: seinän noustessa vastaan kannattaa aina valittaa ääneen, sillä usein ympärillä on joku, joka osaa vinkata seuraavan haastateltavan, uuden tietolähteen tai toisenlaisen näkökulman äärelle. Haluankin lopuksi vielä erikseen kiittää opinnäytetyöohjaajaani Kaarina Järventausta, jonka kanssa käydyissä ohjauskeskusteluissa sain monta uutta ajatusta ja jonka tuki ja palaute auttoivat eteenpäin, kun omat ideat ja jaksaminen meinasivat loppua kesken.

Lähteet

Engelberg, M. 2019. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Miehiä ja naisia – suomen kielen seksismi ja sen purkaminen. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Luettavissa: https://tane.fi/documents/31741422/31965916/TANE_Miehia_ja_naisia_verkko_valmis.pdf/d7b558dc-74ed-4981-0b06-f890ff2973d5/TANE_Miehia_ja_naisia_verkko_valmis.pdf?t=1549217739000. Luettu: 19.10.2021

Harrison, K., Cantor, J. 2006. The relationship between media consumption and eating disorders. Wisconsinin yliopisto. Luettavissa: https://www.researchgate.net/publication/232584813_The_Relationship_Between_Media_Consumption_and_Eating_Disorders. Luettu: 2.11.2021

Heikkinen, V. 2020. Tekstianalyysi. Gaudeamus. Tallinna. E-kirja.

Hellsten, H. K. 2013. Mielenterveyspotilaat naistenlehtien henkilökuvissa. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Luettavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95058/GRADU-1394625475.pdf?sequence=1> Luettu: 13.2.2022

Jaakkola, M. 2013. Hyvä journalismi. Käytännön opas kirjoittajalle. Kansanvalistusseura. Vantaa.

Järvi, U. 2011. Media terveyden lähteillä. Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa. 2011. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4210-6> Luettu: 16.2.2022

Jokinen, A., Juhila, K., Suoninen, E. 2016. Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino. Tampere.

Julkisen sanan neuvosto. 2011. Journalistin ohjeet ja liite. Luettavissa: https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/. Luettu: 24.2.2022

Keski-Rahkonen, A., Charpentier, P., Viljanen, R. 2010. Syömishäiriöt. Läheisen opas. Duodecim. Porvoo.

Koivisto, I. 2012. Tabloidisaatio – uutisjournalismin tuho? Tabloidisaation vaikutukset Yle Kymenlaakson netissä, Kaakkois-Suomen Uutisissa ja Kouvolan Sanomissa. Opinnäyte-työ. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201205086928>. Luettu: 27.2.2022

Kokko, S. 2018. Lihavuusdiskurssit Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa heinä-elo-kuussa 2018. Opinnäytetyö. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018112117691>. Luettu: 23.11.2021

Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. Media Doc Oy, Jyväskylä. Luettavissa <https://is-suu.com/harriwickstrand/docs/mediasanasto>. Luettu: 10.9.2021

Käypä hoito. 2014. Syömishäiriöt. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistys Ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Luettavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50101>. Luettu: 12.10.2021

L'Ecuyer, S. 2017. "Tämä on elämää". Journalistin työkalupakki mielenterveysstigmaa purkavaan sisältöön. Opinnäytetyö. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017120119218>. Luettu: 14.2.2022

Lääkäriliitto. 2021. Lääkärien ja journalistien yhteinen viestintäsuositus. Luettavissa: https://www.laakariliitto.fi/site/assets/files/4893/sll_viestintasuositus2021_02022021.pdf. Luettu: 25.2.2022

Lievonen, A. 2019. Mielenterveysongelmien representaatio suomalaisessa journalismissa – mielenterveysongelmia kokeneiden näkökulma. Opinnäytetyö. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019120925485> Luettu: 12.12.2021

MacLean, A., Sweeting, H., Walker, L., Patterson, C., Räisänen, U., Hunt, K. 2015. "It's not healthy and it's decidedly not masculine": a media analysis of UK newspaper representations of eating disorders in males. Glasgow'n yliopisto. Luettavissa: <https://bmjopen.bmj.com/content/5/5/e007468.short>. Luettu: 2.1.2022

Mindframe. 2021. Guidelines on reporting and portrayal of eating disorders: A Mindframe resource for communicators. Luettavissa: <https://nedc.com.au/assets/NEDC-Resources/Collaborative-Resources/NEDC-Mindframe-Reporting-Guidelines.pdf>. Luettu: 15.10.2021

Moilanen, T., Pietilä, A.-M., Kangasniemi, M. 2015. Yksilön terveysvalinnat ja vastuu osana itsemääräämisoikeutta. Asiakirja-analyysi sosiaali- ja terveysministeriön informaatio-ohjauksesta. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 52(4). Luettavissa: <https://journal.fi/sla/article/view/53590>. Luettu: 14.2.2022

National Eating Disorder Association. Tips for responsible media coverage. Luettavissa: <https://www.nationaleatingdisorders.org/tips-responsible-media-coverage>. Luettu: 15.10.2021

O'Hara, S., Clegg Smith, K. 2007. Presentation of eating disorders in the news media: What are the implications for patient diagnosis and treatment? John Hopkinsin yliopisto. Luettavissa: <https://doi.org/10.1016/j.pec.2007.04.006> Luettu: 12.12.2021

Pietikäinen, S & Mäntynen A. 2019. Uusi kurssi kohti diskurssia. Vastapaino. Tallinna.

Pynnönen, A. 2013. Diskurssianalyysi. Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Working paper. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5471-0> Luettu: 16.2.2022

Raevuori, A., Keski-Rahkonen A. 2007. Miesten syömishäiriöt ja tyytymättömyys lihaksistoonsa. Duodecim. Luettavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo96584> Luettu: 12.12.2021

Räsänen, M. 2011. Mielikuvia mielenterveydestä. Kuinka mielenterveyskuntoutujat esitellään maakuntalehdessä. Opinnäytetyö. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201202082024>. Luettu: 10.2.2022

Ravaska, M. 2017. Mittanauhoja ja höttöhiilareita. Terveyslehden lihavuusdiskurssit. Kandidaatintyö. Oulun yliopisto. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-201705312280>. Luettu: 10.2.2022

Remes, L. 2006. Teoksessa Metsämuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gaudeamus. Jyväskylä.

Remes, L. 2014. Diskurssianalyysin kolme traditiota. Luettavissa: <https://metodix.fi/2014/05/19/remes-diskurssianalyysin-kolme-traditiota/>. Luettu: 1.1.2022

Seppänen, J. & Väliverronen, E. 2012. Mediayhteiskunta. Vastapaino, Helsinki

Silén, Y. & Soininen, M. 2020. Odotettua useampi sairastaa syömishäiriön. Helsingin yliopisto. Luettavissa: <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/terveempi-maailma/odotettua-useampi-sairastaa-syomishairion>. Luettu: 12.10.2021

Simona Giordano. 2015. Eating disorders and the media. Manchesterin yliopisto. Luettavissa: <https://centrogluck.com/wp-content/uploads/eatingdisorder.pdf>. Luettu: 9.11.2021

Syömishäiriöliitto. 2021. Tietoa syömishäiriöistä. Luettavissa: <https://syomishairioliitto.fi/tietoa/tietoa-syomishairioista>. Luettu: 22.2.2022

Syömishäiriöliitto. 2018. Uutisoi syömishäiriöistä vastuullisesti. Luettavissa: <https://syomishairioliitto.fi/syomishairioliitto-syli-ry/medialle>. Luettu: 15.10.2021

Tarnanen, K., Suokas, J. & Vuorela, P. 2015. Syömishäiriöt. Duodecim terveyskirjasto. Luettavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/khp00109>. Luettu: 23.2.2022

Teoksessa Knuuttila, T. & Lehtinen, P. (toim.). Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteen työkaluksi.

Terve urheilija. Urheilijoiden syömishäiriöt. Luettavissa: <https://terveurheilija.fi/terveydenhuolto/urheilijoiden-syomishairiot/>. Luettu: 2.1.2021

Torkkola. S. 2008. Sairas juttu. Tutkimus terveysjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampereen yliopistopaino. Tampere.

Torkkola. S. Teoksessa Järvi, U. (toim.) Tautinen media. 2014. Duodecim. E-kirja.

Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Kantola, A, Moring, I & Väliverronen, E. (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan, s. 99–122. Tammer-paino Oy. Tampere.

Liitteet

Liite 1. Analyysin aineistona olleet artikkelit

Huolman, S. Salattu syömishäiriö. Helsingin Sanomat. 29.9.2021. Luettavissa:

<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008260273.html>

Karhu, O. Toistuvasti itsemurhaa yrittänyt Veera ei ole riittävän sairas pakkohoitoon – äiti ja ystävä kertovat, millaista omaisen elämä on. Yle. 5.9.2021. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-12044872>

Koivuranta, E. "Ette voi sanoa lihavaksi". Yle. 10.10.2021. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-12120612>

Korpela-Kosonen, K. Tällainen on uusi syömishäiriö arfid, jonka kuviteltiin aiemmin olevan vain lasten ongelma. Helsingin Sanomat. 6.10.2021. Luettavissa:

<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000008254376.html>

Leminen, J. Laulaja Eini paljastaa elämäkerrassaan sairastaneensa anoreksian: "Luut töröttivät joka puolelta" – tuntemattoman kommentti avasi silmät. Ilta-Sanomat. 25.8.2021.

Luettavissa: <https://www.is.fi/viihde/art-2000008214529.html>

Myllykoski, T. Lotta Harala keräsi rohkeutensa ja avautui kauan piinanneesta sairaudestaan 22-vuotiaana – sai karmeimman mahdollisen vastauksen. Ilta-Sanomat. 22.7.2021.

Luettavissa: <https://www.is.fi/urheilu/art-2000008080504.html>

Vasama, T. Syömishäiriötä sairastavissa erottuu ryhmä, johon mikään hoito ei tunnu tehoavan – Anoreksia ja autismit kirjo kytkeytyvät toisiinsa, ja nyt alkaa selvitä, mistä on kyse. Helsingin Sanomat. 11.10.2021. Luettavissa:

<https://www.hs.fi/tiede/art-2000008265538.html>

Åkman, E. Huippumalli muistelee uransa synkimpiä aikoja – näännytti itseään niin kauan, ettei pystynyt enää liikkumaan. Ilta-Sanomat. 14.9.2021. Luettavissa:

<https://www.is.fi/viihde/art-2000008260751.html>